

Maskvos patriarchato stačiatikių vyskupijos Lietuvoje diskurso adaptacijos 2022–2024 metais

Gražina Bielousova

Vytauto Didžiojo universiteto Sociologijos katedra,
Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas
Department of Sociology at Vytautas Magnus University,
Institute of International Relations and Political Science at Vilnius University
<https://orcid.org/0009-0000-0061-0982>
<https://ror.org/03nadee84>
<https://ror.org/04y7eh037>

Deividas Zaicevas

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas
Institute of International Relations and Political Science at Vilnius University
deividaszaicevas704@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0000-4997-1666>
<https://ror.org/03nadee84>

Santrauka. Rusijos plataus masto įsiveržimas į Ukrainą 2022 m. vasarį sustiprino geopolitinę įtampą ir iškėlė stačiatikių bažnytinių organizacijų ryšių su Maskvos patriarchatu klausimą politinėje darbotvarkėje. Vilniaus ir Lietuvos stačiatikių vyskupija, būdama Maskvos patriarchato dalimi, atsidūrė viešų diskusijų centre, susidūrusi su didėjančiu visuomenės nepasitikėjimu ir politiniu spaudimu. Vyskupija turėjo balansuoti tarp ištikimybės Maskvai ir siekio išlaikyti legitimumą Lietuvos visuomenėje. Tyrime analizuojamos vyskupijos diskursyvosios praktikos, skirtos legitimumo išsaugojimui, remiantis kritinio diskurso analize pagal Teuno van Dijko „ideologinio kvadrato“ modelį. Tokia analizė leidžia geriau suprasti, kaip vyskupija transformavo savo komunikacijos strategijas, pavyzdžiui, pabrėždama lietuvišką tapatybę, mažindama viešąjį ryšį su Maskvos patriarchatu ir pristatydama save kaip taikos bei stabilumo garantą. Taip pat nagrinėjama, kaip ji naudojo istorinius naratyvus, sakralizacijos strategijas ir priešiškų grupių diskreditavimą, siekdama stiprinti savo pozicijas. Vyskupijos komunikacija buvo strategiškai modifikuojama siekiant sumažinti kritiką ir išlaikyti įtaką Lietuvos visuomenėje. Tokios strategijos rodo, kad religinės institucijos krizės metu gali aktyviai keisti savo diskurso praktikas, siekdamos legitimumo ir viešojo įvaizdžio kontrolės.

Raktiniai žodžiai: stačiatikių vyskupija Lietuvoje, stačiatikiai (ortodoksai), Rusijos Stačiatikių Bažnyčia, diskurso analizė, karas Ukrainoje.

Received: 07/04/2025. Accepted: 02/06/2025.

Copyright © 2024 Gražina Bielousova, Deividas Zaicevas. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Discursive Adaptation of the Moscow Patriarchate's Orthodox Diocese in Lithuania (2022–2024)

Abstract. The full-scale Russian invasion of Ukraine in February 2022 intensified geopolitical tensions and brought the issue of Orthodox church organizations' ties to the Moscow Patriarchate to the forefront of the political agenda. The Orthodox Diocese of Vilnius and Lithuania, as part of the Moscow Patriarchate, became a focal point of public debate, facing growing societal distrust and political pressure. The diocese had to navigate between loyalty to Moscow and the need to maintain legitimacy within Lithuanian society. This study examines the discursive practices employed by the diocese to sustain its legitimacy, utilizing critical discourse analysis based on Teun van Dijk's 'ideological square' model. It highlights how the diocese transformed its communication strategies by emphasizing Lithuanian identity, reducing public associations with the Moscow Patriarchate, and presenting itself as a guarantor of peace and stability. Additionally, the research explores how historical narratives, sacralization strategies, and the delegitimization of opposing groups were used to strengthen its position. The study reveals that the diocese strategically modified its communication to mitigate criticism and maintain influence within Lithuanian society. These findings suggest that religious institutions, during times of crisis, actively adjust their discursive practices to safeguard legitimacy and shape public perception.

Keywords: Orthodox Diocese in Lithuania, Orthodox Christians, Russian Orthodox Church, discourse analysis, war in Ukraine.

Įvadas

Rusijos plataus masto įsiveržimas į Ukrainą 2022-ųjų metų vasarį tapo vienu svarbiausių įvykių, pakeitusių geopolitinį Rytų Europos kraštovaizdį ir reikšmingai paveikusių politinius bei kultūrinius procesus regione. Viena iš šios krizės pasekmių buvo stačiatikių bažnytinių organizacijų ryšių su Rusija klausimo paaštrėjimas, tapęs politinės darbotvarkės dalimi Ukrainoje ir Baltijos šalyse. Tokiame kontekste Vilniaus ir Lietuvos stačiatikių vyskupija (toliau – vyskupija), priklausanti Rusijos Stačiatikių Bažnyčiai (toliau – RSB) ir Maskvos patriarchatui (toliau – MP), tuo metu buvusi vienintelė stačiatikių religinė organizacija Lietuvoje, atsidūrė visuomenės ir politikos dėmesio bei kritikos centre. Viena vertus, jos priklausymas Maskvos patriarchatui įpareigojo vyskupiją laikytis RSB politikos, o tai kėlė visuomenės kritiką ir nepasitikėjimą (žr. LRT.lt 2022a; lrytas.lt 2022). Kita vertus, kaip tradicinė Lietuvos religinė bendruomenė, ji privalėjo išlaikyti valstybės, gyventojų ir savo parapijiečių pasitikėjimą. Šis dvilypumas pastatė vyskupiją į sudėtingą padėtį, priversdamas ją adaptuoti savo diskurso praktikas ir komunikacijos strategijas bei visuomenės suvokimo valdymo metodus. Visos šios priemonės turėjo pasitarnauti tam, kad visuomenės akyse padėtų perkonstruoti vyskupijos institucinę tapatybę, pabrėžtų atsiribojimą nuo Maskvos ir taip sušvelnintų kylantį priešišumą. Tokie veiksmai pasitikėjimo ir visuomenės suvokimo krizės akivaizdoje kelia klausimą apie tai, kaip organizacijos, ir ypač religinės institucijos, gali naudoti vidinę ir išorinę komunikaciją, kad atkurtų legitimumą, ir kiek mažumų naudojama kontrakomunikacija gali būti efektyvi tokioms krizėms suvaldyti.

Viena iš priežasčių, dėl kurių vyskupija susidūrė su šia krize, yra tai, kad nepaisant jos tradicinės bendruomenės statuso, ji nėra gerai pažįstama visuomenei, iš dalies dėl kalbinių ir kultūrinių barjerų. Tačiau stačiatikiai iki šiol sulaukė ir palyginti nedaug akademinio dėmesio – egzistuoja tik pavieniai istoriniai ir keli sociologinio pobūdžio tyrimai. Pirmuosius Stačiatikių

bažnyčios žingsnius Lietuvos teritorijoje aprašė Darius Baronas (2012; n. d.), jo tyrimai apima XIV–XVII amžius. Andriaus Marcinkevičius ir Sauliaus Kaubrio monografijoje (2003) gilinamasi į tarpukario laikotarpį, susitelkiama į bažnyčios struktūros, pavaldumo ir demografinius klausimus. Sebastino Rimestado studija (2012) padeda kontekstualizuoti Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios virsmus platesniame geopolitiniame kontekste: jis analizuoja, kaip kito bažnyčios, kuri buvo matoma kaip privilegijuota rusifikacijos ir imperinės politikos vykdytoja, ir naujai besikuriančių Lietuvos ir Latvijos valstybių santykiai po Pirmojo pasaulinio karo ir Rusijos imperijos griūties. Viena svarbiausių XX a. stačiatikių istorijos tyrėjų Regina Laukaitytė (2002; 2007; 2014) susitelkia į demografinį ir socialinį bažnyčios paveikslą nuo nepriklausomos Lietuvos valstybės sukūrimo 1918 m. iki Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. Nors šie istoriniai tyrimai ir sukuria labai svarbų kontekstą, kuriame galime suprasti dabartinius bažnytinio pavaldumo ir visuomenės nepasitikėjimo ar socialinės atskirties klausimus, tačiau jie netenkina poreikio geriau suprasti vyskupiją, stačiatikių tikinčiųjų tapatybę, taip pat šios bažnyčios ir visuomenės santykius šios dienos kontekste. Šį poreikį dar labiau sustiprina geopolitiniai procesai, tokie kaip Rusijos agresija prieš Ukrainą. Tačiau šiuo metu sociologinių studijų, skirtų būtent šiai religinei bendruomenei, labai trūksta: priklausomybės ir tapatybės klausimus analizavo Monika Frėjūtė-Rakauskienė ir Andrius Marcinkevičius (2024), o Milda Ališauskienė – stačiatikius religinės įvairovės kontekste (Ališauskienė 2020; Kuznecovienė et al. 2012). Tačiau bažnyčios savęs pozicionavimas ir santykis su valstybe yra beveik visiškai netyrinėti.

Panašus poreikis yra ir išsamiau pažinti religinių bendruomenių komunikaciją. Religinių bendruomenių komunikacija krizės akivaizdoje Lietuvoje iki šiol buvo nagrinėta tik Lietuvos katalikų bažnyčios atveju, aptariant komunikaciją pandemijos metu (Stadalninkaitė 2022), o tyrimų, skirtų ortodoksų komunikacijos strategijoms, nebuvo atlikta. O štai už Lietuvos ribų ortodoksų bažnyčių komunikacija, ypač krizės akivaizdoje, yra nagrinėta gana plačiai ir įvairiuose kontekstuose. Dėl Rusijos karo prieš Ukrainą itin daug dėmesio susilaukia Maskvos patriarchato komunikacija: RSB diskursas itin dažnai analizuojamas religijos ir politikos samplaikų aspektu (Abubakirova and Dilbarkhanova 2022; Ostrovskaya 2023; Shakhanova and Kratochvil 2022; Mennecke and Krefß 2025). Kadangi Ukrainoje ortodoksiškai tradicijai priklausančios bažnyčios yra skirtingo pavaldumo (Maskvos, ekumeninio ir Kyjivo patriarchato), nuo plataus masto invazijos pradžios jų tapatybės konstravimas ir diskursyvinis santykis su valstybe taip pat imti aktyviai tyrinėti (Khrystokin and Lozovytskyi 2024a, 2024b; Levko 2023; Puleri and Vukoslavcevic 2023). Šiame straipsnyje aktualizuojami klausimai papildo ir išplečia šiuos tyrimus, perkeldami tapatybės ir legitimumo konstravimo problematiką į kontekstą, kuriame mažumoje esanti stačiatikių tradicija buvo suvokta kaip potenciali grėsmė nacionaliniam saugumui ir neseniai suskilusi, tad komunikacija siekiant suvaldyti pasitikėjimo krizę kyla ne iš galios, bet iš sąlyginai neprivilegijuotos pozicijos.

Siekiant atsakyti į šį klausimą, kaip sąlyginai marginalizuotoje padėtyje dėl savo pavaldumo atsidūrusi ortodoksų bažnyčia siekia suvaldyti savo viešąjį įvaizdį, straipsnyje pirmiausia bus pristatytos istorinės, politinės ir kultūrinės aplinkybės, lėmusios vyskupijos komunikacijos strategijas krizės metu, ir teorinė prieiga, kuria paremta diskurso analizė. Tuomet bus anali-

zuojamos pagrindinės diskursyvinės praktikos, kuriomis vyskupija formavo savo viešąjį įvaizdį. Galiausiai stengiamasi įžvelgti, kas ir kaip buvo vaizduojami kaip vyskupijos priešai.

Vyskupijos komunikacijos transformacija 2022 m. Ukrainos karo kontekste: iššūkiai, visuomenės reakcija ir nauja strategija

Viešosios nuomonės krizė, su kuria susidūrė vyskupija, daugiausia buvo nulemta jos pavaldumo RSB, kurios patriarchas Kirilas atvirai rėmė Putino režimo vykdomą plataus masto invaziją į Ukrainą (Lenta.ru 2022; patriarchia.ru 2022b; patriarchia.ru 2022c). Nors vyskupija save įvardija kaip „Vilniaus vyskupiją“ (rus. Виленская епархия) arba kaip „Vilniaus-Lietuvos vyskupiją“ (rus. Виленско-Литовская епархия) (patriarchia.ru), pagal RSB Statutą ji nėra autonominė ir veikia kaip MP pavaldus teritorinis-administracinis vienetas (žr. Устав Русской Православной Церкви). Tai reiškia, kad vyskupija negali savarankiškai priimti sprendimų be vadovybės Maskvoje pritarimo, o jos veikla yra integruota į bendrą RSB valdymo sistemą. Tokie pavaldumo saitai ir RSB laikysena karo akivaizdoje neišvengiamai iškėlė klausimus bei diskusijas apie vyskupijos poziciją ir jų lojalumą Lietuvos valstybei.

Viešojo nepasitikėjimo, kilusio dėl vyskupijos priklausymo Maskvos patriarchatui, ženklų tapo ir 2022 m. birželį paskelbta peticija, kuria nuo RSB norintys atsiskirti Lietuvos ortodoksų (stačiatikių) ir iš Ukrainos atvykę tikintieji kreipėsi į Visuotinį patriarchą su prašymu įsteigti Konstantinopolio jurisdikcijai pavaldžias parapijas Lietuvoje. Peticijos autoriai nurodė, kad „daugeliui ortodoksų (stačiatikių) tikinčiųjų, taip pat ir Lietuvoje, pasidarė nepriimtina patriarchą pamaldų metu minėti kaip „mūsų didįjį poną ir tėvą“ ir jį tokiu laikyti, kaip to reikalauja Rusijos Bažnyčios taisyklės“. Tokia formuluotė atskleidžia viešai artikuliuotą vidinį konfliktą tarp sąžinės, religinės praktikos ir kanoninio pavaldumo (žr. peticijos.lt).

Istoriškai Lietuvos Stačiatikių Bažnyčia ne visada buvo pavaldi Maskvos patriarchatui. Iki 1686 m. stačiatikiai LDK buvo pavaldūs Kyjivo metropolijai, kuri priklausė Konstantinopolio jurisdikcijai. Nors XIV a. didysis kunigaikštis Gediminas inicijavo atskiros metropolijos su centru Naugarduke steigimą, šis projektas buvo trumpalaikis (žr. Baronas, n. d.). Vėlesni bandymai, tokie kaip Vytauto siekis įsteigti Konstantinopoliiui pavaldžią Lietuvos metropoliją, taip pat neišsilaikė (Marcinkevičius ir Kaubrys 2003; 17). Vis dėlto net žlugus šiems projektams stačiatikių bendruomenės neperėjo į Maskvos jurisdikciją – jos liko pavaldžios Kyjivo metropolijai, o šios metropolitai, kaip pažymima šaltiniuose, dažnai būdavo renkami LDK teritorijoje esančių vyskupų ir tiesiogiai nei Maskvos, nei net Konstantinopolio patriarchų nebuvo kontroliuojami (Ališauskas 2006; 136–143).

Galutinai Lietuvos Stačiatikių Bažnyčia tapo pavaldi Maskvos patriarchatui tik 1686 m., kai Kyjivo metropolija buvo perduota Maskvos jurisdikcijai. Nuo to laiko šis pavaldumas tapo institucinis ir ilgalaikis (Marcinkevičius ir Kaubrys 2003; 19). Net ir tarpukariu, kai Lietuvos valdžia ragino vyskupiją siekti didesnės autonomijos ar net pereiti į Konstantinopolio jurisdikciją, vyskupijos hierarchai išliko lojalūs Maskvai (Marcinkevičius ir Kaubrys 2003; 231–232; Laukaitytė 2003; 186–187). Nors 1928 m. Maskvos patriarchatas formaliai suteikė Lietuvos

vyskupijai plačią autonomiją (Marcinkevičius ir Kaubrys 2003; 232), tai nepakeitė jos kano-
ninio pavaldumo Maskvai.

Stačiatikybė Lietuvoje yra oficialiai pripažįstama tradicine religine bendrija – tai įtvirtinta Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatyme (Lietuvos Respublikos Seimas 1995). Toks statusas rodo šios konfesijos istorinį indėlį į šalies religinės ir kultūrinės tapatybės formavimą ir suteikia institucijai tam tikrų privilegijų: teisę mokyti religijos mokyklose, valdyti sakralinį paveldą ir dalyvauti viešame valstybės bei religinių organizacijų dialoge. Įstatyme ši konfesija įvardijama dvejopai – kaip „ortodoksų (stačiatikių)“ – ir ilgą laiką tai buvo vienintelė Lietuvoje veikianti kanoninė stačiatikių struktūra. Vis dėlto pastaraisiais metais terminų vartoseną tapo ir simboliniu skiriamuoju ženklu. Maskvos patriarchatui pavaldi Lietuvos vyskupija savo oficialiuose šaltiniuose (orthodoxy.lt) nuosekliai vartoja pavadinimą „stačiatikių“, o 2024 m. pradžioje įkūrus Visuotinio patriarchato egzarchatą, šis Konstantinopolio pavaldus darinys pasirinko savivardį „ortodoksų“ (ortodoksas.lt). Ši terminologinė diferenciacija atspindi ir didesnius institucinės priklausomybės skirtumus. Maskvos patriarchatui priklausanti vyskupija yra integrali Rusijos Stačiatikių Bažnyčios struktūros dalis ir pagal Statutą yra pavaldžiai subordinuota Maskvos centrui (Rusijos Stačiatikių Bažnyčia 2021, XVI sk., 1 d.). O Visuotinio patriarchato egzarchatas Lietuvoje tiesiogiai pavaldus Konstantinopolio stačiatikių bažnyčiai, oficialiai vadinamai Visuotiniu Konstantinopolio patriarchatu, kurio administracinis centras įsikūręs Fanare, Stambulo rajone (Turkija).

Remiantis 2021 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenimis, ortodoksai (stačiatikiai) yra antroji pagal dydį religinė bendruomenė Lietuvoje – jai save priskyrė 3,8 proc. gyventojų (105,6 tūkst. asmenų), o rusų tautybės gyventojai sudarė 5,0 proc. visų šalies gyventojų (141,1 tūkst.) (Oficialiosios statistikos portalas 2021). Ortodoksų bendruomenė yra etniškai įvairi: stačiatikiams save priskyrė 50,3 proc. rusų, 49,3 proc. ukrainiečių ir 29,8 proc. baltarusių tautybės respondentų (ten pat). Statistinė etninė ortodoksų bendruomenės sudėtis tampa pagrindu platesnei diskusijai apie glaudų ryšį tarp ortodoksų religijos ir etninės priklausomybės. Viena vertus, ši religija suvokiama kaip jungiamoji grandis tarp įvairių etninių bendruomenių: „dalis tikinčiųjų ortodoksų Lietuvoje suvokia savo religiją kaip sujungiančią įvairias rusakalbes etnines grupes (rusus, baltarusius, ukrainiečius ir kt.) ir kartu svarbesnę nei etniškumas ar etninė tapatybė“ (Frėjūtė-Rakauskienė ir Marcinkevičius 2024; 212). Tačiau ši religija, atsižvelgiant į kontekstą ir tikinčiųjų grupes, yra siejama su įvairiais tapatybės aspektais. Nors daliai tikinčiųjų ortodoksų (stačiatikių) tikėjimas susijęs su rusų etnine tapatybe ir Rusijos ortodoksų tradicija, kiti bendruomenės nariai tapatinasi su visuotine (Bizantijos) arba vietine Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) ortodoksų tradicija (Frėjūtė-Rakauskienė ir Marcinkevičius 2024; 210–212). Tad stačiatikybė gali būti suvokiama ne tik kaip religija, bet ir kaip kultūrinė sistema, į kurią įtraukiami kalba, religiniai simboliai, istorinė atmintis ir etninės tapatybės raiškos formos. Taigi ortodoksų religija Lietuvoje atlieka įvairialypį vaidmenį – vieniems ji išreiškia rusišką tapatybę, kitiems – religinį universalumą ar vietinį paveldą.

Panašūs procesai, kai stačiatikybė yra siejama ne tik su tikėjimu, bet ir su etniniu bei politiniu priklausymu, yra matomi ir platesnėje posovietinėje erdvėje. Nors svarbu atskirti institucinius

Bažnyčios sprendimus nuo pačių tikinčiųjų pozicijų, stačiatikybė gali tapti ir politinės įtakos įrankiu, ypač kalbant apie Rusijos politiką postsovietinėse šalyse (Zaicevas 2025). Kaip pažymi Marlene Laruelle,

Rusijos rusakalbių mažumų artimajame užsienyje naudojimas kaip prievartos priemonė prieš nedraugiškus režimus rodo, kad „Rusų pasaulio“ koncepcija taikoma visiems, kurie nenori būti Rusijos remiamos Eurazijos dalimi. Baltijos valstybės – netiesiogiai, Moldova ir Gruzija – tiesiogiai, o Ukraina nuo 2014 metų patyrė, kaip jų rusakalbės mažumos (šia prasme visi, kurie orientuojasi į Rusiją, įskaitant pietų osetinus ir abchazus) buvo naudojamos kaip asimetrinis ginklas, siekiant susilpninti antirusiškas centrinių valdžios institucijų pozicijas. (Laruelle 2015; 18)

Analizuojant Lietuvos ortodoksų (stačiatikių) bendruomenės sudėtį ir tapatybę, akivaizdu, kad ši grupė nėra monolitiška – ji apima įvairias etnines grupes. Nepaisant šios vidinės įvairovės, stačiatikybė Lietuvoje glaudžiai susipina su rusų bendruomene, kuri sudaro didžiąją ortodoksų dalį. Toks kultūrinis ir kalbinis artumas gali lemti tai, kad stačiatikybė tam tikrais atvejais viešajame diskurse suvokiama kaip susijusi su rusų kultūriniu lauku. Tuo pat metu kai kuriuose posovietiniuose regionuose ortodoksų religija, priklausomai nuo politinio konteksto, buvo pasitelkiama kaip simbolinis išteklis geopolitiniuose projektuose (Metreveli 2021; Aleksov 2010; Borowik 2006). Šiame kontekste svarbu apibrėžti, kaip diskursyviai konstruojamas vadinamasis „Rusų pasaulio“ (rus. *Русский мир*) vaizdinys. Pasak Anastassijos Starodubtsevos, tai ideologinė konstrukcija, atsiradusi žlugus sovietinei sistemai. Šiai konstrukcijai būdingas imperinės atminties tęstinumas, siekis atkurti istorinę kultūrinę erdvę ir stiprinti ryšį su Rusijos diaspora (Starodubtseva 2022; 170). Nors šis diskursas kai kuriose situacijose gali turėti įtakos diasporos savivokai, jo poveikis ir aktualumas skirtingose šalyse priklauso nuo konkretaus politinio ir kultūrinio konteksto.

Rusijos plataus masto įsiveržimas į Ukrainą 2022 m. vasarį paaštrino geopolitinę įtampą ir atkreipė visuomenės bei politikų dėmesį į religines struktūras, susijusias su RSB. Vyskupija, kaip MP dalis, atsidūrė sudėtingoje situacijoje: RSB palaikoma Rusijos agresija, įskaitant jos aukščiausiosios vadovybės veiksmus, sulaukė plataus masto kritikos (LRT.lt 2022a; Irytas.lt 2022). Maskvos ir visos Rusijos patriarcho Kirilo oficialūs pareiškimai, pateisinantys karą, sukėlė aštrią neigiamą reakciją tiek Lietuvoje, tiek už jos ribų. Patriarchas Kirilas pirmą kartą paminėjo karą Ukrainoje 2022 m. vasario 27 d., išreišdamas susirūpinimą dėl grėsmės „Rusios ir Rusijos Bažnyčios vienybei“ ir pabrėždamas stačiatikybės vaidmenį tautų brolybei (patriarchia.ru 2022a). 2022 m. kovo 6 d. pamoksle patriarchas Kirilas Donbaso įvykius apibūdino kaip „dvasinę kovą“. Pasak jo, šio regiono žmonės priešinasi „vakarietiškomis vertybėms“, tokioms kaip „gėjų eitynės“, ir taip esą gina ištikimybę Dievo įstatymui. Nors Ukraina tekste neminima tiesiogiai, konfliktas interpretuojamas kaip moralinių tradicijų ir liberalios ideologijos susidūrimas (patriarchia.ru 2022b). 2022 m. kovo 13 d. patriarchas Kirilas įteikė ikoną Rusijos nacionalinės gvardijos vadui Viktorui Zolotovui, o šis jam patvirtino, kad jo pajėgos dalyvauja kare, ir pareiškė, kad „pergalė bus mūsų“ (Lenta.ru 2022). 2024 m. kovo mėnesį Pasaulinė rusų tautos asamblėja, vadovaujama patriarcho Kirilo, patvirtino dokumentą, kuriame Rusijos įsiveržimas į Ukrainą buvo apibūdintas kaip „šventasis karas“, o visa Ukrainos

teritorija vadinama „išskirtinės Rusijos įtakos zona“ (Pasaulinė rusų tautos asamblėja 2024). Be to, prasidėjus plataus masto invazijai į Ukrainą, RSB struktūros buvo aktyviai naudojamos Rusijos agresijai pateisinti ir visuomenės militarizacijai skatinti (Luchenko 2023). Šie ir kiti veiksmai sustiprino kritiką vyskupijos, kuri buvo kanoniškai priklausoma Maskvos patriarchatui, atžvilgiu. Ryšys su RSB tapo pagrindiniu veiksniu, didinančiu nepasitikėjimą vyskupijos veikla Lietuvos visuomenėje.

2022 m. kovą, reaguodamas į karo Ukrainoje pradžią, Vilniaus ir Lietuvos metropolitas Inokentijus paskelbė, kad „mūsų su patriarchu Kirilu politinės pažiūros ir dabartinių įvykių suvokimas skiriasi. Jo politinės nuomonės apie karą Ukrainoje yra jo asmeninė pozicija. Mes Lietuvoje su tuo nesutinkame“ (orthodoxy.lt, kovo 17 d., 2022). Šis pareiškimas atspindėjo siekį suvaldyti krizę viešosios komunikacijos lygmeniu, tačiau tai nebuvo siekis pakeisti institucinį pavaldumą, o labiau simboliškai išreikšti lojalumą Lietuvos valstybei. Netrukus keli vyskupijos kunigai viešai pasmerkė Rusijos agresiją, tačiau tų pačių metų liepą jie buvo pašalinti iš kunigų luomo, kaip teigiama – dėl „sunkių kanoninių nusikaltimų“ (orthodoxy.lt, liepos 30 d., 2022). Tai atskleidė vidinius įtampos taškus ir parodė, kad vyskupija išlaiko institutinį hierarchinį integralumą, net jei jos komunikacija išoriškai bando atspindėti nepriklausomumą. Nors vyskupijos vadovybė pabrėžė šių sprendimų kanoninį pobūdį, viešajame diskurse jie buvo suvokti kaip represijos prieš kitaip manančiuosius (TV3.lt 2022). Taigi susiformavo diskurso ir praktikos neatitikimas: retoriškai institucija siekė būti priimta kaip lokalizuota ir politiškai neutrali religinė bendruomenė, tačiau veiksmai rodė lojalumą Maskvos patriarchato institucinei logikai, kurioje kritika yra sulaikoma hierarchijos stabilumo labui.

Pašalinti kunigai ir juos palaikantys tikintieji kreipėsi į Konstantinopolio – Visuotinį ortodoksų patriarchatą su prašymu priimti juos į savo jurisdikciją (peticijos.lt). 2024 m. Lietuvoje buvo sukurta Konstantinopolio patriarchato struktūra (LRT.lt 2024), kuri tapo svarbiu įvykiu šalies religiniame gyvenime. Ši iniciatyva sustiprino Konstantinopolio patriarchato pozicijas regione ir suteikė naujų perspektyvų Lietuvos ortodoksų (stačiatikių) bendruomenei, siūlydama alternatyvą tiems tikintiesiems, kurie nepritarė RSB politikai. Ministrė Pirmininkė Ingrida Šimonytė išreiškė paramą naujai ortodoksų bendruomenei (LRT.lt 2022b). 2023 m. buvo svarstoma galimybė likviduoti religines bendruomenes teismo sprendimu, jei jos kelia grėsmę valstybės saugumui (Andrukaitytė 2023). Kiti politiniai žingsniai, tokie kaip užsienio reikalų ministro Gabrieliaus Landsbergio siūlymas taikyti sankcijas patriarchui Kirilui už karo pateisinimą (Stankevičius ir Juozapaitis 2022) ar Prezidento Gitano Nausėdos sprendimas nekviesti MP vyskupijos atstovų į inauguraciją 2024 m. (Jakučionis 2024), buvo susiję su vyskupijos nesugebėjimu aiškiai atsiriboti nuo Rusijos agresijos ir MP pozicijos. Visos šios priemonės rodo Lietuvos valdžios ir visuomenės siekį apriboti RSB įtaką ir stiprinti nepriklausomų ortodoksų bendruomenių padėtį šalyje, vertinant religines struktūras ne tik kaip dvasinius, bet ir kaip potencialius politinius instrumentus.

Reaguodama į visuomenės ir valdžios spaudimą, vyskupija ėmėsi veiksmų keisti savo viešosios komunikacijos strategiją siekdama sumažinti kritiką ir atkurti pasitikėjimą. Vienas tokių veiksmų buvo laikraščio *Stačiatikių Lietuva* įsteigimas, siekiant komunikuoti naują ideologiją,

kuri turėjo padėti išlaviruoti naujame politiniame kontekste (Laikraščio *Stačiatikių Lietuva* archyvas). Iki šio laikraščio leidybos stačiatikių vyskupija nuo 2012 m. leido žurnalą „Вестник“ (liet. „Informacinis biuletenis“) (<https://www.orthodoxy.lt/vestnik>). Prieš pradėdant leisti žurnalą „Вестник“, Vilniaus stačiatikių vyskupija neturėjo nuoseklaus periodinio leidinio, skirto šiuolaikinei vidinei komunikacijai ir viešam reprezentavimui po Nepriklausomybės atkūrimo. Tačiau istoriškai ši institucija tęsė Rusijos imperijos laikotarpiu susiformavusią tradiciją, kai nuo 1870 m. buvo leidžiamos „Литовские епархиальные ведомости“ (liet. *Lietuvos vyskupijos žinios*) – oficialus Vilniaus vyskupijos leidinys, spausdintas rusų kalba ir skirtas informuoti dvasininkiją bei tikinčiuosius apie bažnytinius sprendimus, religinį gyvenimą ir imperinę dvasinę politiką (Troickij 2020). Sovietmečiu spauda buvo centralizuota ir griežtai kontroliuojama, o po 1990 m. religinė komunikacija Lietuvoje vyko daugiausia per bendro pobūdžio religinę spaudą ar pavienius leidinius. Tik 2012 m. žurnalas „Вестник“ tapo pirmuoju sistemingu bandymu atgaivinti vyskupijos leidybos tradiciją nepriklausomoje Lietuvoje, tęsiant istorinę „Vyskupijos žinių“ (rus. *Епархиальные ведомости*) liniją. Žurnalas buvo leidžiamas rusų kalba, bet kai kuriuose numeriuose pasirodydavo pavieniai straipsniai lietuviškai. Žurnalas „Вестник“ nuosekliai formavo naratyvą, kuriame stačiatikybė pristatoma kaip neatsiejama rusų tautos dvasinės kultūros dalis, o religinė tapatybė susiejama su rusų kalba, istorija ir kanonine priklausomybe Maskvai. Diskurse vyravo imperinės atminties, geopolitinio vieningumo ir religijos kaip tautinės ideologijos pagrindo motyvai, legitimuojantys Bažnyčios pavaldumą Rusijos dvasinei ir politinei centrinei valdžiai. Publikuoti patriarcho Kirilo tekstai, sinodo sprendimai ir tarptautinių renginių aprašymai kūrė stačiatikių, kaip su Rusijos religiniu ir kultūriniu centru susijusios bendruomenės, įvaizdį. Beveik kiekviename žurnalo numeryje publikuoti Maskvos patriarcho Kirilo sveikinimai, Rusijos Stačiatikių Bažnyčios (RSB) sinodo sprendimai.

Pavyzdžiui, viename iš žurnalų, skirtų 1025-osioms Rusios krikšto metinėms, publikuotame patriarcho Kirilo straipsnyje krikštas vadinamas „įvykiu, nulėmusiu mūsų tautų istorinės raidos kryptį“, o „Rusios krikštas yra gyvybės šaltinis, kuris maitina mus iki šiol ir suteikia jėgų kurti gyvenimą šalių, paveldėjusių istorinę Rusiją, teritorijose“ (Вестник 2013, Nr. 3 (6), p. 2–3). Tame pačiame numeryje publikuotas Bažnyčių vadovų pareiškimas apie Artimuosiuose Rytuose persekiojamus krikščionis, kuris buvo oficialiai įteiktas Rusijos prezidentui (Вестник 2013, Nr. 3 (6), p. 4). Tokia komunikacija liudija apie nuoseklų geopolitinės lyderystės konstravimą ir Bažnyčios tarnystės susiejimą su Rusijos valstybiniu autoritetu.

Viename iš numerių taip pat publikuota „Deklaracija apie rusiškąją tapatybę“, priimta Pasauliniame rusų liaudies susirinkime. Joje teigiama: „Rusas – tai žmogus, laikantis save rusu, pripažįstantis rusų kalbą savo gimtąja ir stačiatikių krikščionybę – tautinės dvasinės kultūros pagrindu“ (Вестник 2015, Nr. 1 (12), p. 10–11). Taip rusų tautybę šioje sampratoje išreiškiama ne vien kaip etninė, bet ir kaip religinė tapatybė, kurios centrinė ašis – stačiatikybė.

Pažymėtina, kad žurnale „Вестник“ institucija nuosekliai įvardijama kaip vyskupija (rus. *епархия*), pabrėžiant jos pavaldumą ir struktūrinį priklausymą Maskvos patriarchatui.

2022 m. pradėtas leisti laikraštis *Stačiatikių Lietuva* žymi komunikacijos lūžį: jame pradėtas kurti naujas diskursas apie Lietuvos Stačiatikių Bažnyčią kaip nepriklausomą nuo Maskvos, nesiejamą su rusų identitetu, o leidėju nurodyta jau ne vyskupija, o „Lietuvos Stačiatikių Bažnyčia“, kas semantiškai implikuoja didesnę autonomiją. Kaip rašoma pirmame laikraščio leidinyje: „Naujasis leidinys ir dvasiškai švies, ir informuos skaitytojus apie visa, kas vyksta mūsų vyskupijoje. Juo labiau kad pastaruoju metu mes neretai susiduriame su sąmoninga dezinformacija, akivaizdžiai siekiama mesti šešėlį Lietuvos Stačiatikių Bažnyčiai“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 1).

Toks vyskupijos diskurso perpozicionavimas atsakant į legitimumo krizę kelia klausimų ir apie tai, kaip vyskupija keitė savo diskursines praktikas bandydama pateikti save kaip Lietuvos, o ne Rusijos visuomenės dalį.

Ideologijos ir diskurso sąveika: metodologinės analizės prielaidos

Įvairių visuomenės institucijų įtaka grindžiama ne tik formalia valdžia ar struktūra, bet ir tuo, kaip jos kalba apie save ir pasaulį. Dokumentai, pareiškimai, vieši pasisakymai – tai ne tik informacijos perdavimas, bet ir priemonės, kurios formuoja institucijos įvaizdį, jos santykį su visuomene ir vidine bendruomene. Analizuodami vyskupijos kalbinius veiksmus galime geriau suprasti, kaip ji įtvirtina savo vaidmenį visuomenėje. Kaip pažymi Teunas van Dijkas, „rašytinis diskursas dažniausiai yra aiškiai suplanuotas ar suprogramuotas, todėl geriau kontroliuojamas“ (van Dijk 2008; 54). Todėl oficialios vyskupijos žiniasklaidos priemonės – tokios kaip interneto svetainė ar laikraštis – leidžia rekonstruoti komunikacijos strategijas ir jų kaitos dinamiką, nes jose atskleidžiamos institucijos komunikacinės praktikos. Visi analizuojami tekstai – tiek laikraštyje, tiek svetainėje – yra programinio pobūdžio ir parengti vyskupijos spaudos tarnybos.

Šiame straipsnyje vyskupijos diskursinių strategijų analizei pasitelkiamas van Dijko siūlomas modelis, kuris leidžia susieti diskursyvines praktikas su už jų slypinčiomis ideologijomis. Pasak van Dijko,

tam tikromis socialinėmis, politinėmis, ekonominėmis ir istorinėmis sąlygomis bet kuri grupė gali sukurti savo ideologiją tam, kad apgintų savo interesus ir užtikrintų savo narių lojalumą, vienybę, tarpusavio sąveiką ir bendradarbiavimą, ypač santykyje su kitomis socialinėmis grupėmis ar klasėmis. (van Dijk 2011; 380)

Toks ideologijos koncepto panaudojimas suponuoja Louiso Althusserio ideologijos apibrėžimą. Althusseris ideologiją apibrėžia kaip reprezentacijų sistemą, kuri per ideologinius valstybinius aparatus (tarp jų ir Bažnyčią) formuoja socialines praktikas (Althusser 2008; 15–22). Jo nuomone, ideologija „interpeluoja“ individus į subjektus, t. y. daro įtaką jų tapatybei ir elgsenai, struktūruodama tikrovės suvokimą (ten pat). Tai reiškia, kad religinės institucijos gali būti suprantamos ne tik kaip tikėjimo struktūros, bet ir kaip ideologijos reprodukcijos agentai, tikslingai konstruojantys savo diskursą.

Ideologijos formavimas ir palaikymas neįmanomas be atitinkamo diskurso, kuris ne tik išreiškia esamus įsitikinimus, bet ir juos atkuria. Van Dijkas apibrėžia ideologijas kaip įsitikinimų

sistemas, kurios yra bendros socialinių grupių nariams, daro įtaką socialinių įvykių interpretacijai ir formuoja diskursą. Diskursas, savo ruožtu, ne tik atspindi ideologijas, bet ir padeda jas įtvirtinti, įtikindamas kitus žmones priimti tam tikrus požiūrius (van Dijk 2011; 380).

Kaip pažymi Bergeris ir Luckmannas, visuomenė ir jos institucijos egzistuoja per nuolatinį prasmų atkūrimą, kuris įtvirtinamas kasdienėse praktikose (Berger and Luckmann 1991; 81–82). Jie pabrėžia, kad „simbolinis pasaulis tvarko ir kartu legitimuoja kasdienes vaidmenis, prioritetus ir vykstančias procedūras perkeldamas juos į *sub specie universi* perspektyvą, tai yra į plačiausios, kokią tik galima išivaizduoti, atskaitos sistemos kontekstą“ (ten pat; 116). Tai reiškia, kad religinės institucijos savo diskursu ne tik formuoja įsitikinimus, bet ir kuria ilgalaikes struktūras, kurios užtikrina jų įtaką visuomenėje.

Diskursas, anot van Dijko, yra ne tik tai, kas pasakoma; diskursas apima bent tris lygmenis: kalbinį – kaip naudojamos kalbos struktūros komunikaciniams tikslams pasiekti; įsitikinimų arba kognityvinių – kaip sąmoningai ir nesąmoningai komunikuojami mentaliniai modeliai ir įsisavintos ideologijos; kontekstinį ar socialinį, kuris nurodo komunikacinio įvykio aplinkybes. Tačiau nors van Dijko teoriniame modelyje diskursas ir ideologija yra glaudžiai susiję ir sudaro jo kritinės diskurso analizės šerdį, jis perspėja, kad ne visi diskurso komunikaciniai elementai yra tiesioginės nuorodos į už jų slypinčią ideologiją:

Mes pabrėžiame, kad ideologijos retai kada yra tiesiogiai išreikštos diskurse, su galimomis išimtimis, tokiomis kaip akivaizdžiai ideologiniai tekstai, tokie kaip biblijos, katekizmai, partijų programos ir panašiai. Dažniau nei ne, bus išreikšti tik ideologijų fragmentai, pavyzdžiui, požiūriuose į tam tikrus dalykus... (van Dijk 2011; 392)

Diskurse atspindi ne tik ideologija, kuri, anot van Dijko, yra nuostatos, bendros tam tikrai žmonių grupei, bet ir individo santykis su tomis nuostatomis. Asmeninis žmogaus santykis su ideologija vadinamas mentaliniu modeliu, jis yra fragmentiškas ir nulemtas individualių subjektyvių patirčių. Komunikaciniuose įvykiuose, tokiuose kaip interviu su spaudos atstovais, atspindi ir kalbančiojo interpretacija, ir asmeninės patirties medijuotos ideologijos pritaikymas konkrečiam kontekstui. O štai socialinėms grupėms bendri įsitikinimai, vertybės ir normos laikomi ideologijomis ir jos formuoja atskirų grupės narių diskursines praktikas. Būtent todėl van Dijkas teigia, kad „visaapimanti ideologijos teorija, kuri yra analitiškai ir empiriškai adekvati, turėtų aprašyti ir paaiškinti tiek asmenines ideologinio diskurso ir elgesio variacijas, tiek ideologiškai pagrįstas nuomones, kurios yra bendros žmonėms kaip tos grupės nariams“ (van Dijk 2011; 390).

Analizuojant Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios diskursines praktikas kaip galios išlaikymo mechanizmus galima remtis ir Michelio Foucault diskurso apibrėžimu. Van Dijko diskurso samprata remiasi sociolingvistika ir kalbiniu – kognityviniu lygmeniu, o Foucault diskursą mato kaip epistemologinę galios ir praktikų sistemą. *Žinių archeologijoje* Foucault diskursą apibrėžia kaip „grupę teiginių, tiek, kiek jie priklauso tai pačiai diskursinei formacijai“ (Foucault 1972; 117). Diskursas čia tampa būtinosiomis sąlygomis, kurios leidžia tiems teiginiams atsirasti. Pats diskursas ir jo reguliavimas Foucault yra neatsiejamas nuo galios, ne tik todėl, kad jis kuria galios sistemas, bet ir todėl, kad žmonės ir grupės kovoja dėl teisės jį kontroliuoti ir naudoja

patį diskursą kaip kovos priemonę. Foucault pabrėžia jo istorinį sąlygotumą: „jis [diskursas] sudarytas iš riboto skaičiaus teiginių, kurių egzistavimo sąlygų rinkinį galima apibrėžti“ (ten pat).

Kritinio diskurso analizė, kurią plėtojo van Dijkas, leidžia detalai nagrinėti, kaip tekstai ir pareiškimai stiprina galios santykius ir formuoja socialines tapatybes. Jis pažymi: „Tie, kurie kontroliuoja diskursą, gali netiesiogiai kontroliuoti žmonių mąstymą. Kadangi žmonių veiksmams yra kontroliuojami jų mąstymo (žinių, nuostatų, ideologijų, normų, vertybių), mąstymo kontrolė taip pat reiškia netiesioginę veiksmų kontrolę“ (van Dijk 2011; 9). Tai parodo, kad religinės institucijos gali ne tik formuoti viešąją nuomonę, bet ir daryti poveikį tikinčiųjų socialinėms praktikoms.

Šioje perspektyvoje van Dijko ideologinio kvadrato koncepcija padeda suprasti, kaip institucijos konstruoja savo identitetą ir formuoja viešąją nuomonę. Jis pabrėžia, kad ideologinis diskursas struktūruojamas per strateginę poliarizaciją: „grupės paprastai kalba teigiamai apie save ir neigiamai apie kitus“ (van Dijk 2011; 403). Ši poliarizacija įgyvendinama taikant keletas pagrindines taktikas: pabrėžiant savo grupės teigiamus aspektus, nutylint jos trūkumus, akcentuojant neigiamas oponentų savybes ir ignoruojant jų teigiamas charakteristikas (van Dijk 2008; 396–397). Kaip pažymi van Dijkas, „kontrolė per diskursą veda prie mąstymo kontrolės, o mąstymo kontrolė – prie veiksmų kontrolės“ (ten pat; 12–15). Tai rodo, kad religinių organizacijų komunikacinės strategijos ne tik perteikia informaciją, bet ir aktyviai formuoja ideologiją bei jos sklaidą visuomenėje, stiprindamos savo įtaką ir išlaikydamos legitimumą politinių krizių kontekste. Šios strategijos dažnai struktūruojamos vadovaujantis vadinamuoju „ideologiniu kvadratu“.

Šiame tyrime taikoma kritinės diskurso analizės (angl. *critical discourse analysis*, CDA) metodologija paremta van Dijko ideologinio kvadrato modeliu (van Dijk 2011). Šis modelis leidžia atskleisti, kaip per diskursą kuriama simbolinė poliarizacija: teigiamų savybių priskyrimas „saviesiems“ ir neigiamų – „kitiems“, nutylint savo trūkumus ir ignoruojant oponentų stiprybes. Van Dijkas ideologijas apibrėžia kaip socialiai bendrinamus pažintinius modelius, veikiančius per kalbą ir įtvirtinamus mentaliniuose reprezentacijos rėmuose. Jie sieja grupinius interesus su konkrečiomis tekstinėmis praktikomis. Šis modelis pasirinktas dėl jo naudingumo analizuojant ne tik kalbinę struktūrą, bet ir jos sąsają su ideologine funkcija, supratimu ir kontekstu. Kitaip nei N. Fairclough ar R. Wodak siūlomos CDA kryptys, labiau orientuotos į istorinę diskurso raidą ar intertekstualumo analizę, van Dijko modelis ypač tinka nuosekliai, kryptingai institucinei komunikacijai, kuria siekiama suvaldyti krizes.

Empirinę tyrimo medžiagą sudarė 20 pirmųjų laikraščio *Staciatikių Lietuva* numerių (2022–2024 m.) ir reikšmingiausios publikacijos iš vyskupijos svetainės www.orthodoxy.lt, daugiausia paskelbtos iki laikraščio atsiradimo 2022 m. rugsėjį. Nors analizė apėmė visus 20 numerių, kai kurie numeriai neturėjo aktualių diskurso analizei tinkamų fragmentų ir todėl nebuvo įtraukti į interpretacinę dalį. Vėliau svetainės turinys dažnai dubliavo laikraščio medžiagą, tačiau ten buvo įdėta ne visa spausdinta medžiaga, todėl pagrindinė analizė remiasi spaudiniu. Analizės vienetais tapo semantiškai reikšmingi sakiniai ar pastraipos, kuriose formuluojama institucijos tapatybė, vertybinė pozicija ar opozicijos vaizdiniai. Segmentai

atrinkti atsižvelgiant į komunikacinę funkciją: ar tekstas formuoja „savųjų“ tapatybę, ar „kitų“ vaizdinius. Jie buvo klasifikuojami pagal van Dijko ideologinio kvadrato principus: pabrėžiant savųjų stiprybes (angl. *emphasize our good*), nutylint trūkumus (angl. *de-emphasize our bad*), išryškinant opozicijos ydas (angl. *emphasize their bad*) arba menkinant jų teigiamus bruožus (angl. *de-emphasize their good*).

Analizės metu pastebėta ir reikšminga diskurso dinamika: pirmuosiuose leidiniuose dominavo ideologinio pobūdžio tekstai – apie atsiribojimą nuo Maskvos, identiteto konstravimą, kritiką, išsakytą oponentams ir išoriniams veikėjams. Vėlesniuose numeriuose, kai krizė nuslopo, tokių tekstų kiekis nuosekliai mažėjo – jų vietą užėmė straipsniai apie bendruomenės gyvenimą. Nors jie irgi buvo analizuojami, tačiau juose ideologinė funkcija buvo gerokai silpnesnė.

Empirinės medžiagos analizė suskirstyta į tris dalis, atliepiančias van Dijko ideologinio kvadrato segmentus: teigiamo savo įvaizdžio pabrėžimas ir neigiamo įvaizdžio sumenkinimas, „kito“ grupės neigiamo įvaizdžio formavimas ir, galiausia, „kito“ grupės teigiamų savybių menkinimas.

Teigiamo savo įvaizdžio pabrėžimo ir neigiamo įvaizdžio menkinimo taktika

Nacionalinės tapatybės palaikymas

Po 2022 m. vasario mėnesio, kai vyskupija sulaukė kritikos dėl savo priklausomybės RSB, ji ėmėsi veiksmų, siekdama pabrėžti lietuvišką tapatybę ir demonstruoti nepriklausomybę nuo Maskvos. Jau šeštajame laikraščio *Stačiatikių Lietuva* numeryje vietoj „Lietuvos Stačiatikių arkivyskupijos“ leidėju nurodyta „Lietuvos Stačiatikių Bažnyčia“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 6; 1). Oficialiuose tekstuose vis dažniau vartojamas pavadinimas „Stačiatikių Bažnyčia Lietuvoje“, taip sudarant autonomijos iliuziją. Tačiau, skirtingai nei Estijos ir Latvijos Stačiatikių Bažnyčios, turinčios kanoninę savivaldos statusą, vyskupija tokio statuso neturi.

Šie savireprezentacijos pokyčiai rodo prisitaikymą prie naujo visuomeninio ir politinio konteksto, kuriame svarbu išlaikyti ryšį su Lietuvos visuomene. Vartodama pavadinimą „Stačiatikių Bažnyčia Lietuvoje“, vyskupija neduoda jokių tiesioginių nuorodų į savo priklausomybę Maskvos patriarchatui. Skirtingai nei, pavyzdžiui, Visuotinio Konstantinopolio patriarchato egzarchatas Lietuvoje, kuris savo pavadinime aiškiai nurodo jurisdikciją, ši reprezentacinė strategija leidžia vyskupijai ne tik nutylėti apie savo pavaldumą Lietuvai priešiškoje šalyje esančioms struktūroms, bet ir sudaryti įspūdį, kad Lietuvoje egzistuoja tik viena stačiatikių jurisdikcija. Be to, vengiant jurisdikcinių nuorodų, stiprinamas vietinės, lietuviškos tapatybės įvaizdis, kuris gali būti suvokiamas kaip siekis integruotis į Lietuvos visuomenę ir kultūrinį lauką.

Pabrėžiamas ir pilietinis legitimumas: teiginys „Mūsų Bažnyčia veikia vadovaudamasi Konstitucija ir Lietuvos įstatymais, ir taip pat pripažįsta savo atsakomybę už taikos ir santarvės išsaugojimą visuomenėje“ (*Stačiatikių Lietuva* 2024, Nr. 15; 2) atlieka kompleksinę legitimacijos funkciją. Čia susilieja teisinis ir moralinis diskursas: viena vertus, Bažnyčia pristatoma kaip lojali valstybei ir jos teisei sistemai, kita vertus – kaip atsakinga visuomenės sanglaudos dalyvė. Toks retorinis modelis leidžia atsiriboti nuo išorinių kaltinimų politiniu ar ideologiniu

angažuotumu, perkeliant dėmesį į konstitucinį nuoseklumą ir viešojo gėrio puoselėjimą. Ši diskurso strategija padeda Bažnyčiai įtvirtinti save pilietinėje erdvėje kaip patikimą, neutralią ir stabilumą palaikančią instituciją.

Kita lietuviškos tapatybės kūrimo strategija siejama su kultūrinių ir sakralinių simbolių, svarbių Lietuvai, akcentavimu. Laikraštyje reguliariai minimi tokie objektai kaip šventųjų „Vilniaus kankinių Antano, Jono ir Eustachijaus relikvijos“ (*Stačiatikių Lietuva* 2021, Nr. 1; 3) ar „Surdegio Dievo Motinos ikona“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 3; 1), objektai, kurie yra svarbiausios stačiatikių relikvijos Lietuvos teritorijoje. Šios nuorodos stiprina stačiatikybės kaip neatsiejamą Lietuvos kultūrinio paveldo dalies įvaizdį.

Pareiškimai apie būtinybę kunigams mokėti lietuvių kalbą ir išmanyti šalies įstatymus taip pat pabrėžia vyskupijos siekį atitikti visuomenės lūkesčius. Pavyzdžiui, kalbėdami apie tarnystę Lietuvos kontekste, vyskupijos atstovai stengiasi pabrėžti, kad „Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios dvasininkams būtina mokėti lietuvių kalbą, būti susipažinusiems su mūsų šalies įstatymais, suprasti vietos žmonių mentalitetą bei kitus dalykus, kurie svarbūs, norint deramai tarnauti Lietuvos Stačiatikių Bažnyčioje“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 9; 5). Tačiau tokie pareiškimai gali būti interpretuojami ir kaip visuomenės suvokimo valdymo įrankis, o ne tik realių virsmų vyskupijoje įrodymas.

Nepaisant šių įvietinimo pastangų, vyskupijos retorika yra ambivalentiška. 2022 m. gegužės mėnesio publikacijoje pabrėžiama ištikimybė „rusiškoms pamaldumo tradicijoms“: „Šventės parodė, kad Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios dvasininkija ir pasauliečiai yra atsidavę dvasinei ir kanoninei vienybei, ištikimi stačiatikių rusiško pamaldumo tradicijoms Lietuvos žemėje“ (orthodoxy.lt, gegužės 3 d., 2022). Šis susitelkimas į rusiškas tradicijas gali būti suvokiamas kaip prieštaraujantis jos siekiui pabrėžti lietuvišką tapatybę. Tai atskleidžia sudėtingą vyskupijos padėtį: viena vertus, ji privalo išlaikyti ryšius su Maskvos patriarchatu, kita vertus, siekia išlaikyti savo legitimumą Lietuvos visuomenėje geopolitinės krizės akivaizdoje.

Šventųjų antropomorfizacija kaip sakralizacijos strategija

Viena iš diskursyvių praktikų yra šventųjų antropomorfizacija – jiems priskiriamos žmogiškos savybės, kurios sukuria pažinimo efektą ir emocinį ryšį tarp sakralumo ir kasdienybės. Pavyzdžiui, frazė „Šventieji paliko savo relikvinę ir priartėjo prie mūsų – ne tik dvasiškai, bet ir fiziškai. Šventieji Vilniaus kankiniai panoro stoti greta mūsų ir kartu su mumis dalyvauti procesijoje“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 2) simboliškai įtraukia šventuosius į šių tikinčiųjų bendruomenę. Sakralinė ir pasaulietinė erdvės susipina, stiprindamos tikinčiųjų bendruomenės ryšį su šventaisiais. Kita frazė: „Pati Švenčiausioji Dievo motina pas mus atvyko kartu su stebuklinga „Surdegio“ ikona. Pulkime prie Dievo Motinos ir dėkokime Jai“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 3; 1), taip pat yra antropomorfizacijos pavyzdys.

Nors šventieji istoriškai buvo realūs žmonės, šiame kontekste antropomorfizacija suprantama ne kaip jų žmogiškosios kilmės konstatavimas, o kaip diskursyvi strategija. Kalboje šventiesiems priskiriami konkretūs veiksmai – „atvyko“, „panoro stoti“ – kurie kuria įspūdį, jog šventieji są-

moningai dalyvauja bendruomenės gyvenime, reiškia valią, emocijas ar net fizinį judėjimą. Taigi jie vaizduojami kaip aktyvūs bendruomenės nariai, įsitraukiantys į dabartinę religinę veikimą.

Šis retorinis veiksmas sukuria emocinį artumo efektą ir leidžia tikintiesiems jausti tiesioginį ryšį su šventaisiais, tarsi šie ne tik saugomi relikvijose ar pagerbiami maldose, bet ir realiai „būna su mumis“. Toks diskursas įtraukia sakralųjį aspektą į kasdienį tikinčiųjų gyvenimą, pabrėždamas vyskupijos autoritetą kaip dieviškosios valios vykdytojos ir institucijos, turinčios išskirtinį ryšį su šventaisiais.

Istorinis diskursas kaip vyskupijos įvaizdžio formavimo priemonė

Vyskupija taip pat siekia susieti savo veiklą su svarbiais Lietuvos istorijos įvykiais, stiprinama savo legitimumą ir svarbą nacionalinės atminties kontekste. Pavyzdžiui, metropolitas Inokentijus teigia: „Lietuvos Stačiatikių Bažnyčia praėjusio šimtmečio dešimtosios dekados pradžioje ryžtingai parėmė lietuvių tautos kovą už nepriklausomybę“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 6; 2). Tačiau ši parama nepriklausomybei buvo asmeninė to meto vyskupo – metropolito Chrizostomo (Georgijaus Martiškino) – pozicija. Jis aktyviai rėmė Lietuvos valstybingumą: dalyvavo Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio veikloje, o 1991 m. sausio įvykių metu kreipėsi į tikinčius rusų tautybės karius, ragindamas jų nenaudoti jėgos prieš civilius gyventojus (Sungaila 2015). Dabartinė vyskupija šį istorinį veiksma pristato kaip visos institucijos poziciją ir naudoja jį savo legitimumui stiprinti: „Metropolito Chrizostomo pasirinktas kursas lėmė tolesnę Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios raidą“ (*Stačiatikių Lietuva* 2024, Nr. 20; 5) ar „Metropolito Chrizostomo pasirinkta Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios pozicija lieka nepakitusi“ (*Stačiatikių Lietuva* 2024, Nr. 17; 5). Tad galima daryti prielaidą, kad ypač tada, kai viešosiose erdvėse ir žiniasklaidoje kvestionuojamas vyskupijos statusas kaip tradicinės konfesijos, turinčios valstybės pripažinimą, institucija remiasi istoriškumo argumentu, siekdama įtvirtinti savo svarbą Lietuvos socialiniame ir dvasiniame gyvenime.

Kitas svarbus diskurso elementas – pastangos akcentuoti vyskupijos vaidmenį krikščionybės plėtrai Lietuvoje: „krikščionybės plėtrą Lietuvoje pradėjo būtent stačiatikiai, be to, rusų dvasinės tradicijos tikintieji“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 6; 4). Šis teiginys siekia pristatyti Maskvos tradiciją kaip esminę Lietuvos stačiatikybės istorijoje. O istorinis faktas, kad stačiatikybė Lietuvoje iš pradžių buvo susijusi su Kyjivo metropolija, yra minimizuojamas. Tai galima interpretuoti ir kaip siekį pateisinti kanoninę priklausomybę Maskvos patriarchatui.

Tuo pat metu laikraščio redaktoriai stengiasi pabrėžti ir tai, kad tokia priklausomybė nereikia paramos Rusijos invazijai į Ukrainą, o netgi priešingai – kartu su Lietuvos visuomene dedamos pastangos paremti pabėgėlius. Pavyzdžiui, viename straipsnyje rašoma: „Viena seniausių stačiatikių šventovių Lietuvoje – Vilniaus šventosios didžiosios kankinės Paraskevės (Penktadienio) cerkvė – priėmė pabėgėlius iš Ukrainos“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 8; 5). Čia galima įžvelgti sakralizacijos strategiją, kuria siekiama stiprinti teigiamą vyskupijos įvaizdį. Žodis „seniausias“ akcentuoja istorinę reikšmę, susiejant humanitarinę veiklą su šimtmečių tradicija. Viena vertus, toks istorizavimo ir sakralizavimo diskursas stiprina vyskupijos hu-

manitarinį įvaizdį, pabrėžiant rūpestį pabėgėliais, kita vertus – nutyli sudėtingus klausimus, tokius kaip ukrainiečių pabėgėlių religinė priklausomybė, nors tarp jų gali būti ir Ukrainos Stačiatikių Bažnyčios šalininkų, nepripažįstamų MP. Nors vyskupija ir stengiasi pateikti save kaip universalios stačiatikiškos misijos vykdytoją, gilesnis žvilgsnis į jos pastangas formuoti naujovišką diskursą atskleidžia, kad jis negali iki galo užglaistyti tų prieštarių, kurias sukelia vyskupijos priklausymas Maskvos patriarchatui.

Masiškumo ir vienybės įvaizdis

Pasak van Dijko, „ideologiniame diskurse gali būti išreikšti ir kitokie nei poliarizuoti santykiai, pavyzdžiui, kai grupės tapatybė, veiksmai, tikslai, normos ir vertybės, taip pat jos ištekliai yra primetami arba aptariami tam, kad įkvėptų, motyvuotų, skatintų vienybę ir sanglaudą, taip sustiprindami grupės viešąją galią“ (van Dijk 2011; 403). Būtent tokį vienybės diskursą ir stengėsi formuoti oficiali MP Lietuvoje, pasitelkdama vyskupijos žiniasklaidą. Vienas iš pastebimiausių vyskupijos diskurso aspektų yra masyvios ir vieningos religinės bendruomenės Lietuvoje įvaizdžio konstravimas. Nuo 2022 m. krizės pradžios vyskupija suintensyvino viešas religines apeigas, ypač tokias kaip kryžiaus eisenos viešosiose erdvėse ar ikonų bei šventenybių atvežimas, kurios iki tol būdavo retesnės ir mažiau viešinamos. Analizuojant vyskupijos naujienų suvestines ir viešus pranešimus per pastarąjį dešimtmetį, matyti, kad iki 2022 m. religinės kryžiaus eisenos daugiausia vykdavo tik bažnyčių ar parapijų teritorijose, neperžengiant bažnytinės erdvės ribų. Po 2022 m. tokie renginiai tapo dažnesni, nuosekliai aprašomi spaudoje ir akcentuojami kaip visos Lietuvos masto įvykiai. Tokie renginiai dažnai apibūdinami diskursyvinėmis formuluotėmis, kurios pabrėžia masiškumą ir geografinį pasiekiamumą, kaip antai „tūkstančiai stačiatikių iš visos Lietuvos kampelių dalyvavo iškilmėse“ (*Stačiatikių Lietuva* 2024, Nr. 18; 8) ar „Didžiojoje kryžiaus eisenoje dalyvavo tūkstančiai stačiatikių parapijų tikinčiųjų iš visos Lietuvos“ (orthodoxy.lt, balandžio 30 d., 2022). Šios formuluotės sustiprina įvaizdį apie didelį dalyvių skaičių ir vieningą bendruomenę. Žodis „didelis“ nuolat vartojamas tiek skelbiant apie būsimus renginius (iš anksto teigiant jų masiškumą), tiek apibūdinant jau įvykusius: „Vilniuje vyks didžiulė religinė procesija“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 2; 3); „link greta esančių Aušros vartų pajudės gausi religinė procesija“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 5; 4). Po renginių šis apibūdinimas išlieka: „Vilniuje įvyko didžioji kryžiaus eisena, kurioje dalyvavo tūkstančiai parapijiečių“ (orthodoxy.lt, balandžio 30 d., 2022).

Masinių įvaizdį sustiprina ir pareiškimai apie pasauliečių paramą. Pavyzdžiui, teiginys „Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios pasauliečių kreipimėsi, kurį pasirašė tūkstančiai žmonių“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 1; 1), pateikiamas be konkrečių duomenų apie pasirašiusių skaičių ar tapatybę, tačiau pasitelkiamas kaip įrodymas apie plataus masto paramą vyskupijai. Šis kreipimasis buvo atsakas į visuomenėje kilusias diskusijas dėl Maskvos patriarchatui pavaldžios Bažnyčios veiklos karo Ukrainoje kontekste – jame pabrėžta pasauliečių ištikimybė esamai vyskupijos struktūrai ir siekis išsaugoti jos vienybę (orthodoxy.lt, balandžio 23 d., 2022). Tai leidžia traktuoti šį pareiškimą kaip strateginę komunikacinę priemonę, skirtą mobilizuoti palaikymą

ir sustiprinti institucijos legitimumą viešajame diskurse. Vienybės įvaizdis, kaip priešprieša „skaldymosi“ naratyvui, taip pat yra svarbi vyskupijos diskurso dalis: „absoliuti dauguma Lietuvos stačiatikių liko ištikima Motinai Bažnyčiai ir Jos vienybei“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 5; 2). Tokia retorika tampa itin svarbi kai stačiatikių bendruomenė skyla į Maskvos ir Višnuotiniam patriarchatui pavaldžias bažnyčias, o pastaroji susilaukia stipraus Lietuvos valdžios organų palaikymo, taip sukeldama papildomą nerimą dėl tolesnio MP pavaldžios vyskupijos legitimumo. Tad čia galima išvelgti ir binarinio prieštaravimo konstravimą: „lojaliai nusiteikę“ tikintieji prieš „nesutinkančiuosius“ ar „nepaklusniuosius“.

Tačiau teiginiai apie masinę paramą dažnai prieštarauja pačios vyskupijos atstovų pasisakymams. Pavyzdžiui, 2022 m. kovo mėnesio kreipimesi, dar prieš pradėjus leisti laikraštį, metropolitas Inokentijus pripažino: „Aktyvių parapijiečių visoje Lietuvoje vos suskaičiuotume daugiau nei tris tūkstančius“ (*orthodoxy.lt*, kovo 17 d., 2022). Šis nesuderinamumas kelia abejonių dėl tūkstančių dalyvių kryžiaus eisenose ir rodo galimą skaičių padidinimą. Vyskupija konstruoja masiškumo ir vienybės įvaizdį, akcentuodama masinius renginius ir tikinčiųjų ištikimybę „Bažnyčios vienybei“. Vartojamos metaforos ir teiginiai apie tūkstančius dalyvių stiprina įspūdį apie bendruomenės darną, tačiau nesuderinamumai statistikoje kelia abejonių dėl šios retorikos patikimumo. Tokia strategija atrodo labiau kaip diskursyvinis įrankis krizės ir skilimo akivaizdoje nei realios situacijos atspindys.

Pagalba ir parama ukrainiečių pabėgėliams

Atsakydama į kritiką dėl karo Ukrainoje palaikymo, vyskupija aktyviai naudoja pagalbos ukrainiečių pabėgėliams diskursą, siekdama stiprinti savo reputaciją. Tačiau ši humanitarinė retorika kontrastuoja su poreikiu išlaikyti ideologinę kontrolę ir vidinį lojalumą. Vyskupijos komunikacijoje gausu teiginių, kurie pabrėžia pastangas padėti pabėgėliams iš Ukrainos: „Sprendimui priimti pabėgėlius iš Ukrainos pritarė <...> parapijos klebonas“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 8; 5); „senoji Paraskevės šventovė priėmė pabėgėlius iš Ukrainos“; „ganytojiška tarnystė čia labai skiriasi nuo to, kas buvo Ukrainoje: juk čia tautiečiams būtina pagalba ir paguoda, kad jie galėtų įveikti liūdesį ir neviltį“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 9; 11), ir daugelis kitų. Taip vyskupija stengiasi formuoti svetingumo ir rūpesčio įvaizdį, kuris turėtų paneigti ir įtarimus, kad vyskupija aklaiai vykdo MP politiką. Tačiau kai į diskursą įtraukiami ir tokie akcentai kaip „Šv. Paraskevės parapijoje tarnauja ukrainietis, kanoninės Ukrainos Stačiatikių Bažnyčios kunigas“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 8; 5), galima išvelgti ir tam tikras pastangas formuoti ideologinę atskirtį, supriešinant MP pavaldžiai Ukrainos stačiatikių bažnyčios jurisdikcijai priklausančius pabėgėlius su priklausančiais alternatyvioms jurisdikcijoms, pavyzdžiui, Ukrainos Stačiatikių Bažnyčiai (USB).

Vyskupija taip pat pabrėžia lankomumo augimą, siejamą su pabėgėlių iš Ukrainos atvykimu: „Jokio tikinčiųjų sumažėjimo parapijose nestebime. Veikiau priešingai: pabėgėlių iš Ukrainos dėka jų net pagausėjo“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 1) ar „kviečiu kenčiančios Ukrainos stačiatikius aplankyti mūsų bažnyčias. Jų durys Jums atviros. Mes Jus priimsime su meile, kaip

jau priėmėme tuos, kurie tapo mūsų nuolatiniais parapijiečiais“ (*Stačiatikių Lietuva* 2024, Nr. 17; 2). Tokie teiginiai pristatomi kaip institucijos stabilumo ir nepriešiškumo Ukrainai įrodymas, tačiau jie kartu leidžia permąstyti, kaip krizinės situacijos gali būti interpretuojamos viešųjų ryšių kontekste. Retorikoje pasitelkiami ir emociniai elementai, ypač kalbant apie vaikus: „šią vasarą mūsų stovykloje buvo ir keletas vaikų iš Ukrainos – labai geri vaikučiai“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 7); „nuo naujų mokslo metų pavyks rengti reguliarius užsiėmimus ukrainiečių vaikams“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 9; 11). Tokie pasisakymai, nors formaliai išreiškia rūpestį, taip pat atlieka reprezentacinę funkciją – jie leidžia institucijai pabrėžti savo socialinį vaidmenį ir geranoriškumą. Dėl to pabėgėliai šiuose naratyvuose tampa ne tik paramos gavėjais, bet ir svarbiu simboliniu ištekliumi, prisidedančiu prie vyskupijos įvaizdžio formavimo sudėtingomis politinėmis aplinkybėmis.

Net ir humanitarinės pagalbos diskurse išlieka politiniai akcentai. Tai galime matyti iš tokių frazių kaip „vyko religinė procesija, kurios metu buvo nešamos šventųjų kankinių Antano, Jono ir Eustachijaus relikvijos bei vyko intencinės pamaldos, prašant karo Ukrainos žemėje pabaigos, taip pat Bažnyčios vienybės“ (leidinyje rusų kalba – „за прекращение войны на Украине“) (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 3). Rusų kalboje formuluotė „на Украине“ yra politiškai jautri, nes ji siejama su sovietiniu ir imperiniu diskursu, kuriame Ukraina traktuojama kaip nevisavertė teritorija, o ne lygiavertė valstybė. Ši konstrukcija buvo plačiai paplitusi sovietmečiu ir tebėra naudojama Rusijos valstybinėje žiniasklaidoje, kartais sąmoningai kaip retorinis instrumentas.

Alternatyvi, neutralumu pasižyminti formuluotė šiuolaikinėje rusų kalboje – „в Украине“, kuri labiau atitinka tarptautinį supratimą apie Ukrainą kaip suverenią valstybę. Pastaraisiais metais būtent tokį vartojimą oficialiai naudoja ir pati Ukraina bei ją palaikančios šalys. Todėl pasirinkimas tarp dviejų prielinksnių – „на“ ir „в“ – gali būti suvokiamas ne tik kaip gramatinė, bet ir kaip ideologinė pozicija.

Vyskupijos retorikoje pagalba Ukrainos pabėgėliams pristatoma kaip humanitarinis įsipareigojimas, tačiau kartu įgyja ir platesnę simbolinę bei komunikacinę funkciją. Rūpinimasis pabėgėliais tampa viešojo diskurso dalimi, kurioje išryškėja siekis stiprinti institucijos įvaizdį kaip geranoriškos ir socialiai atsakingos organizacijos, kurios veikla neprieštarauja valstybės politikai. Kartu ši pagalba gali veikti ir kaip strateginė tapatybės bei reputacijos formavimo priemonė.

„Kito“ grupės neigiamo įvaizdžio formavimo taktika

„Skaldytojų“ diskursas

Viena iš pagrindinių vyskupijos diskurso praktikų, ypač po Visuotinio patriarchato egzarchato įsteigimo, yra „skaldytojų“ įvaizdžio konstravimas. Šis „skaldytojų“ naratyvas buvo sukurtas kaip apibūdinimas dvasininkams, pasmerkusiems karą ir perėjusį Konstantinopolio patriarchatą. Pats žodis „skaldytojai“ tampa pagrindiniu stigmatizavimo įrankiu, formuojančiu neigiamą naratyvą apie oponentus. Šis diskursas remiasi istoriniais naratyvais apie didžiuosius krikščionybės ir ortodoksiškosios tradicijos skilimus, pavyzdžiui, Nikono reformos metu įvykusį

skilimą tarp sentikių ir oficialiosios Bažnyčios. Analogija su šiais istoriniais įvykiais suteikia diskursui simbolinį ir sakralinį svorį, kuris legitimuoja esamos situacijos interpretaciją.

Daugelyje laikraščio *Stačiatikių Lietuva* numerių ir oficialios vyskupijos svetainės tekstų aptinkama vyskupijos pateikiama įvykių interpretacija: „Buvo sužinota apie grupės kunigų skaldomąją veiklą“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 1). Vartodama stigmatizuojančią „skaldytojų“ sąvoką, vyskupija siekia sustiprinti savo kaip tradicinės kanoninės tvarkos gynėjos poziciją, išskirdama oponentus iš teisėto religinio lauko: „Bažnyčią skaldantys buvę klero nariai, netekę dvasininkavimo malonės, ir toliau praranda dvasinius orientyrus, juose vis labiau ryškėja tai, kas žemiška, jie vis labiau tolsta nuo to, kas Dangiška, amžina“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 7; 3). Čia stigmatizacija pasireiškia per metaforinę pasaulietiško ir dangiškumo priešpriešą, kuri sustiprina moralinį pasmerkimą ir sukuria binarinę opoziciją: „mes“ (dvasinių vertybių saugotojai) prieš „juos“ (tiesos atsisakiusiuosius).

Dažnai kalbant apie „skaldytojus“ naudojamas teisinis diskursas: „neteisėtai perėjo į kitą bažnytinę jurisdikciją ir tarnauja kartu su asmenimis, pašalintais iš kunigų“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 8; 6); „atskilėlių struktūra“ (variante rusų kalba – „раскольническая структура“) (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 4); „padaryti sunkų bažnytinį nusikaltimą: Bažnyčios skaldymą“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 3; 4); „už sunkius bažnytinius nusikaltimus iš kunigų luomo buvo pašalinti...“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 1). Šis teisinės ir religinės retorikos susiliejimas konstruoja teisėtų priemonių, kurių ėmėsi vyskupija, įvaizdį. Be to, tokios formuluotės sustiprina procedūrinio teisingumo įspūdį, kuris gali sudaryti objektyvumo ir nešališkumo įspūdį sprendžiant konfliktus. Pavyzdžiui, analizuojant viešąją komunikaciją, matyti, kad vyskupijos naudojama teisinė ir religinė retorika pasiekia ne tik vidinę auditoriją, bet ir viešąją erdvę. Daugelyje pagrindinių Lietuvos žiniasklaidos kanalų informacija apie kunigų pašalinimą buvo grindžiama oficialiais vyskupijos pareiškimais – kaip pažymima, „Arkivyskupijos pranešime teigiama“ (LRT.lt 2022c; Bernardinai.lt 2022; 15min.lt 2022). Tai rodo, kad formuluotės apie „sunkius bažnytinius nusikaltimus“ – nors savo esme remiasi bažnyčios vidaus teisės diskursu – yra skleidžiamos ir išoriškai, kurdamos oficialų vyskupijos pozicijos įvaizdį viešojoje erdvėje.

Naudojamas legitimumo ir nelegitimumo diskursas: „Jeigu jie bando tarnauti, visa ši jų veikla yra „nelegitiminė“. Nurodoma, kad suspenduoti kunigai tebėra dvasininkai, tačiau jų tarnystė yra uždrausta, o bandymai atlikti sakramentus laikomi „nelegitimniais“ (*Stačiatikių Lietuva* 2024, Nr. 18; 8). O pašalinti iš kunigų luomo asmenys jau laikomi pasauliečiais ir jiems „jokiu būdu negalima tarnauti“ (ten pat). Ši leksinė priešprieša – tarp „galiojančio“ ir „negaliojančio“, „tikro“ ir „netikro“ dvasininko – yra esminė strategija simbolinei kontrolei. Diskursas ne tik teologizuoja, bet ir įvelka į teisinę kalbą sakramentų teisėtumą, išstumdamas oponentus už kanoninės tvarkos ribų. Taigi legitimumas pateikiamas kaip išskirtinė hierarchinės struktūros prerogatyva, o bet koks religinis veiksmas be jos palaiminimo praranda sakramentinį galiojimą. Ši diskursinė logika leidžia ne tik reglamentuoti tikėjimo praktiką, bet ir konstruoti aiškų identitetą: „mes“ – teisėtai veikianti bendruomenė, „jie“ – atskilę, sakramentinę malonę praradę veikėjai.

Papildomą reikšminį svorį „skaldytojų“ diskurse įgyja kaltinimai bendradarbiavimu su Konstantinopolio patriarchatui pavaldžia Ukrainos Stačiatikių Bažnyčia. Kaip teigiama viename laikraščio tekste, „jie bendradarbiauja su nekanonine Stačiatikių Bažnyčia Ukrainoje; kartais pakviečia į Lietuvą jos atstovų ir tada kartu rengia „pamaldas“ ukrainiečiams“ (*Stačiatikių Lietuva* 2024, Nr. 16; 4). Šioje formuluotėje aiškiai aktyvuojamas kanoniškumo kaip teisėtumo matas: žodžių junginys „nekanoninė Stačiatikių Bažnyčia Ukrainoje“ iš anksto įrėmina šią religinę struktūrą kaip nelegitimią ir nepriimtina. Pats veiksmazodis „bendradarbiauja“ čia įgauna ne neutralią, o įtartą, neigiamai konotuatą prasmę – jis implikuoja normos peržengimą arba sąmoningą lojalumo išdavystę. Čia tą sustiprina žodžio „pamaldos“ paėmimas į kabutes, kurios retoriškai reiškia „netikros ir neteisėtos“. Tokia kalbinė konstrukcija ne tik skiria „tikrąją“ Bažnyčią nuo „klaidingos“, bet ir kuria grėsmės naratyvą – veikla su nekanoniniais subjektais pristatoma kaip kelianti pavojų vienybei, tvarkai ir pačiam sakramentų galiojimui.

Šiame pranešime „Skaldytojų“ diskursas dažnai siejamas su išorinio kišimosi temomis, tiek politinėmis, tiek religinėmis:

Patriarchas Baltramiejus Fanare, savo rezidencijoje, priėmė jau Lietuvos užsienio reikalų vice-ministrą Mantą Adomėną. Lietuvos delegacijoje buvo ir ministrės pirmininkės patarėja. Ir štai gruodžio 16 d. įvyko atsakomasis vizitas, kuriame Patriarchui atstovavo labai patyręs metropolitas Emanuelis (Adamakis), kuris, beje, pirmininkavo vadinamajame „suvienijančiąjame“ Bažnyčios susirinkime, įvykusiame Kijeve (cit) 2018 metais. (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 5; 7)

Šiame segmente pabrėžiamas Konstantinopolio vaidmuo Ukrainos bažnytiniame konflikte, o formuluotė „vadinamasis susivienijimo susirinkimas“ kuria nelegitimumo ir grėsmės išpūdį. Konstantinopolis vaizduojamas kaip išorinis žaidėjas, kuris kišasi į MP pavaldžių bažnyčių vidinius reikalus, o nuorodos į Lietuvos politikų konfliktą perkelia į geopolitinį lygmenį. Čia galima įžvelgti ir tam tikrą kontrargumentaciją kaltinimams, kad MP ir patriarchas Kirilas yra ne tik religiniai, bet ir politiniai veikėjai, kurie tiesiogiai ir netiesiogiai dalyvauja politiniuose ir užsienio politikos procesuose ir per MP pavaldžią vyskupiją gali siekti Kremlui palankių tikslų. Tad ekumeninis patriarchas Baltramiejus I yra vaizduojamas kaip peržengiantis religinės ribas ir veikiantis geopolitinėje plotmėje ir todėl Visuotinis patriarchatas neturi moralinio pranašumo prieš MP.

Tokios praktikos tikslas yra stiprinti vidinę grupę, sukuriant kognityvinį barjerą tarp „savų“ ir „kitų“. „Skaldytojų“ retorika tampa stipriu įrankiu, skirtu valdyti visuomenės ir bažnyčios narių suvokimą, pabrėžiant grėsmę Bažnyčios vienybei ir kanoniniam tvarkos palaikymui.

Žiniasklaidos kritika

Vyskupija aktyviai kritikuoja žiniasklaidą taip siekdama diskredituoti savo oponentus. Sekuliari žiniasklaida vaizduojama kaip nesąžiningas informacinio lauko dalyvis, sąmoningai iškraipantis faktus ir griauantis Bažnyčios reputaciją: „komercinė žiniasklaida anaip tol ne visada suteikdavo galimybę Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios hierarchams išsakyti savo poziciją“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 2; 3); „masinės informacijos priemonės, skelbiančios šiuos pasisa-

kymus, savo ruožtu, ne visuomet vadovaujasi objektyvumo ir informacijos tikrumo principais“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 7; 3). Ši kritika atlieka dvi funkcijas: ji apsaugo Bažnyčią nuo išorinių kaltinimų, sumenkindama jų patikimumą, ir stiprina auditorijos pasitikėjimą Bažnyčios naratyvais, pateikdama ją kaip tiesos gynėją. Taip yra siekiama pozicionuoti vyskupijos oficialią komunikaciją kaip vienintelę legitimią informacinės sklaidos priemonę.

Valstybės institucijų kritika

Vyskupijos diskurse formuojamas valstybės institucijų kaip neinformuotų ir neteisingų subjektų įvaizdis, kuris kelia grėsmę Bažnyčios autonomijai. Ši retorika siekia stiprinti vyskupijos legitimumą ir mobilizuoti tikinčiuosius, sukurdamą strateginę Bažnyčios ir valstybės priešpriešą. Vyskupija vaizduoja valdžią kaip neturinčią pakankamai informacijos: „Vyriausybės sluoksniuose trūksta išsamios ir objektyvios informacijos apie Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios reikalus“ (orthodoxy.lt, kovo 3 d., 2022). Kartu teiginys, kad „[P]remjerė arba suklaidinta, arba jai nepateikta visa informacija“ (ten pat), papildo šį naratyvą. Tokie pareiškimai papildo platesnį naratyvą apie valdžios nekompetenciją arba piktavališką kišimąsi į Bažnyčios gyvenimą. Pavyzdžiui, viename interviu metropolitas Inokentijus atsako į klausimą apie valdžios veiksmus taip: „Aš tegaliu užjausti nūdienos politikus ir melstis už juos <...> esama kažkokių slėpiningo proceso, kuris aiškiai vyksta istorijos eigoje“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 2). Toks apibūdinimas suteikia situacijai teologinio dramtizmo, siejant ją su dvasine kova. Be to, teigiama, kad „valstybės valdžia kišasi į Bažnyčios vidaus reikalus“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 2; 2), taip akcentuojant grėsmę religinės bendruomenės savarankiškumui. Galiausiai net Konstantinopolio patriarchato atstovo susitikimas su Lietuvos vadovybe pateikiamas kaip informacinis vakuumas: „Apie Konstantinopolio metropolito susitikimo su Lietuvos valdžia turinį nepranešama“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 5; 7), taip kuriant slaptumo ir galimo sąmokslinio pobūdžio įspūdį. Tokie diskurso elementai kuria įtampas lauką tarp institucijų ir religijos, kuriame pastaroji vaizduojama kaip nuoširdi, bet puolama jėga.

Komentuodama tai, kad nebuvo pakviesta į 2024 m. liepos mėnesį vykusią Prezidento inauguraciją, Lietuvos Stačiatikių Bažnyčia savo laikraštyje tai pateikia kaip sąmoningą politinį veiksmą. Vartojamas terminas „dymaršas“ suteikia įvykiui protesto ir ideologinio atstūmimo konotaciją (*Stačiatikių Lietuva* 2024, Nr. 19; 7). Šitai epizodas tampa platesnio marginalizacijos naratyvo dalimi. Diskurse ryškėja moralinių vertinimų opozicija tarp prezidento ir vyriausybės: „Labai gerbiame tuos, kurie, vertindami situaciją, pasižymi išmintimi, aiškumu ir pusiausvyra, pavyzdžiui, Prezidento spaudos sekretorių, kuris nekommentavo, kodėl nebuvo pakviesti į inauguraciją. O kiti leido sau keletą komentarų, kurie, deja, buvo visai neobjektyvūs.“ Tokia retorika kuria kontrastą tarp santūraus, doroviškai aukštesnio Bažnyčios balso ir politizuotų, šališkų valstybės institucijų pasisakymų. Taip įtvirtinama priešprieša tarp religinės bendruomenės ir valdžios aparato.

Dėmesio atitraukimo nuo neigiamų „savų“ bruožų taktika

MP stačiatikių vyskupija aktyviai naudoja savarankiškumo retoriką, siekdama sumažinti savo priklausomybės nuo Maskvos patriarchato suvokimą. Tokie teiginiai kaip „jau dabar viską sprendžiame savarankiškai“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 1), kai kalbama apie spaudimą kurti autokefalinę bažnyčią, siekia formuoti nepriklausomos institucijos įvaizdį, stiprinti vidinį legitimumą ir mažinti visuomenės kritiką. Šis dėmesys autonomijai pagrindžiamas pareiškimais dėl finansinės nepriklausomybės: „Esant visiškam finansinių ryšių nebuvimui su Maskvos patriarchatu, mes išsaugome kanoninę ir maldingą ryšį“ (orthodoxy.lt, gegužės 28 d., 2022), taip akcentuojant, kad tiesioginės priklausomybės ir kontrolės nėra. Tačiau tuo pat metu pabrėžiama formali priklausomybė, pateikiama tokiais teiginiais kaip „kartu išsaugosime kanoninę vienybę ir maldingumo saitus su Rusijos Stačiatikių Bažnyčia“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 1), ir taip siekiama atsiskirti nuo „skaldytojų“. Ypatingas dėmesys skiriamas patriarcho Kirilo, kuris žiniasklaidoje siejamas su Kremliaus režimu bei Rusijos ekspansinės politikos palaikymu, paminėjimo klausimui, kuris visuomenėje kelia abejonių. Vyskupija teigia, kad tai nėra politinis pareiškimas, o „kanoniškumo ir priklausymo pasaulinei stačiatikybės vienybei ženklas“ (orthodoxy.lt, vasario 8 d., 2024). Šitaip veiksmas, galintis būti suvoktas kaip politinis, pateikiamas išskirtinai religinės tradicijos kontekste siekiant naujai interpretuoti sekuliarios žiniasklaidos naratyvą.

Vyskupija pabrėžia, kad jos prašymas dėl savivaldos statuso buvo inicijuotas dar prieš krizės paaštrėjimą dėl karo Ukrainoje: „Jo Ekscelencija Inokentijus prašymą dėl savavaldės Bažnyčios statuso suteikimo mūsų vyskupijai Švenčiausiajam Rusijos Stačiatikių Bažnyčios Sinodui pateikė anksčiau nei tapo žinoma apie grupės dvasininkų veiksmus, skaldančius Bažnyčią“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 4). Tokia formuluotė siekia atsieti savivaldos diskusiją nuo vidinių konfliktų ir išorinio politinio spaudimo, pabrėžiant, kad iniciatyvos buvo strateginės ir nepriklausomos. Retorika apie laipsnišką progresą, išreikšta terminais kaip „ypatingas statusas“ ar „artimas autonomijai“ kai kalbama apie vyskupijos dabartinį statusą, kuria išpūdį apie nuoseklų judėjimą savarankiškumo link. Tokios neapibrėžtos formuluotės palieka vietos interpretacijoms ir leidžia vyskupijai manevruoti tarp skirtingų auditorijų lūkesčių. Taip siekiama stiprinti pasitikėjimą vyskupija tarp tikinčiųjų, palaikančių jos savivaldos siekį, tačiau vengiama aštrių konfrontacijų su Maskvos patriarchatu.

Tokie palyginimai su kitomis savavaldėmis Stačiatikių Bažnyčiomis gali būti suprantami kaip siekis pateikti Lietuvos vyskupijos situaciją kaip analogišką, taip pagrindžiant autonomijos siekį remiantis precedento logika: „Kalbame apie ypatingą Bažnyčios statusą, artimą autonomijai. Savavaldės yra Estijos, Latvijos ir Moldavijos Stačiatikių Bažnyčios. Visos jos savarankiškai tvarko savo religinį gyvenimą, o kartu išsaugoja kanoninius ryšius su Maskvos Patriarchatu“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 1). Toks pavyzdžių pateikimas formuoja savivaldos kaip standartinės praktikos suvokimą ir stiprina idėją, kad Lietuvos Bažnyčia nusipelno tokio paties statuso. Strategiškai ši retorika autonomiją pateikia ne kaip atsiskyrimą nuo centrinės struktūros, bet kaip privilegiją, suteiktą Maskvos patriarchato. Tai leidžia palaikyti pusiausvyrą tarp

vietinių ypatybių pripažinimo ir bendrų bažnytinių principų laikymosi, mažinant konfliktus tarp skirtingų interesų grupių. Vis dėlto tokia retorika ignoruoja esminius politinius ir kultūrinius skirtumus tarp vyskupijos ir kitų autonominių Bažnyčių. Pavyzdžiui, Estijos, Latvijos ir Moldavijos kontekstai istoriniais ir teisiniais aspektais skiriasi, todėl kyla abejonių dėl tokių paralelių taikymo Lietuvos situacijai.

Toks komunikacijos dviprasmiškumas leidžia vyskupijai išlaikyti balansą tarp dviejų tikslinių auditorijų: vietos tikinčiųjų ir Lietuvos visuomenės, kurie tikisi nepriklausomumo nuo Maskvos, ir MP, iš kurio institucija formaliai vis dar gauna savo kanoninę legitimumą. Ši dviprasmybė atsiskleidžia ir retorikoje – viena vertus, akcentuojamas „ypatingas statusas“, kita vertus – kartu nuosekliai pabrėžiama kanoninės vienybės su MP išlaikymo svarba.

Retorika „Už taiką“

Vyskupija taip pat pradėjo aktyviai naudoti diskursą „už taiką“, siekdama išsaugoti neutralų įvaizdį ir išvengti tiesioginio politinio angažavimosi. Ši retorika skirta pristatyti vyskupiją kaip taikos palaikymo siekiančią organizaciją, orientuotą į universalias žmogiškąsias vertybes, kartu laviruojant tarp skirtingų tikslinių auditorijų lūkesčių. Bendros formuluotės, tokios kaip „[A]tkūrus nepriklausomybę, buvo pripažinta tradicine religinės bendruomenės dalimi Lietuvoje ir nuo tada nuolat rėmė demokratiją ir taiką visame pasaulyje“ (orthodoxy.lt, lapkričio 28 d., 2022), leidžia išvengti tiesioginio agresoriaus įvardijimo ir nukreipti dėmesį į universalias humanistines vertybes. Tokie pareiškimai kuria vyskupijos įvaizdį kaip nepriklausomos jėgos, siekiančios taikos, tačiau vengia analizuoti sudėtingus politinius klausimus.

Taip pat yra rašoma, kad bažnyčia meldžiasi „už Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios vienybę bei brolių karo Ukrainoje pabaigą“ (orthodoxy.lt, balandžio 30 d., 2022) ar „pasimelsti už kruvino karo Ukrainoje pabaigą“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 11; 1). Tokia terminologija neutralizuoja skirtumus tarp agresoriaus ir aukos, vaizduojant konfliktą kaip moralinę tragediją, kurioje abi pusės vienodai kenčia. Tai leidžia vyskupijai išvengti Rusijos pasmerkimo ir perkelti akcentą nuo politinės atsakomybės į moralinius klausimus. Tačiau vyskupijos retorikoje pastebima variacija, kuri tam tikrais atvejais leidžia aiškiau įvardyti konflikto šalis. Pavyzdžiui, pareiškimė „[M]es ryžtingai smerkiame Rusijos karą prieš Ukrainą ir meldžiame Dievo, kad jis greičiau baigtųsi“ (orthodoxy.lt, kovo 17 d., 2022), nors yra įvardijamas agresorius, tačiau iškart po to visas dėmesys perkeltas į bendrą kvietimą melstis ir siekti taikos. Taigi pats pasmerkimas tampa ne pagrindine žinia, o tik įžanga į platesnį moralinį kreipimąsi. Vyskupija taip vengia gilintis į politinius klausimus ar reikalauti atsakomybės ir pristato karą kaip bendrą žmogišką kančią.

Emocinės formuluotės, tokios kaip „buvo meldžiamasi, prašant karo pabaigos ir taikos įsiviešpatavimo ilgai kenčiančiam Ukrainos kraštui“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 7; 2), atkreipia dėmesį į kančias ir taiką kaip aukščiausią vertybę, tačiau vengia griežtos Rusijos veiksmų kritikos. Šitaip vyskupija kuria retoriką, jungiančią humanistinius įvaizdžius, religines vertybes ir emocines apeliacijas, siekdama sušvelninti jos ryšio su RPB suvokimą. Tačiau, kaip

pažymi religijotyrininkas Andrii Krawchukas, tokios formuluotės, kuriose taika įvardijama kaip aukščiausias siekis, yra naudojamos ir MP, ypač patriarcho Kirilo, kai kalbama apie karą Ukrainoje (Krawchuk 2022).

Tokios strategijos rodo vyskupijos siekį išlaikyti lojalumą tiek Lietuvos visuomenės, kuri tikisi didesnio savarankiškumo, tiek RPB šalininkų atžvilgiu. Tačiau „už taiką“ retorika dabartine forma atspindi bandymą balansuoti tarp prieštaringų lūkesčių, sukuriant neutralios ir humanistinės pozicijos iliuziją, bet vengiant atviros politinės konfrontacijos.

„Kito“ teigiamų savybių reikšmės menkinimas

MP vyskupija Lietuvoje aktyviai taiko strategiją, siekdama sumenkinti „kitų“ teigiamas savybes, naudodama retoriką, kuri diskredituoja oponentus ir menkina jų legitimumą. Viena iš tokių strategijų yra pabrėžtinis nuorodos į jų mažumą ir marginalizaciją. Tokios formuluotės, kaip „nuo mūsų Bažnyčios atsiskyrė maža tikinčiųjų grupė“ (*Stačiatikių Lietuva* 2023, Nr. 8; 2) arba „gindami nedidelės grupės tikinčiųjų, konfliktuojančių su teisėta stačiatikių hierarchija, interesus“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 2; 2), kuria izoliuotos mažumos įvaizdį, kuris nekelia didesnės grėsmės religinei tvarkai. Tokie teiginiai siekia sumažinti oponentų statusą ir pašalinti juos iš platesnės viešosios diskusijos. Pabrėžiant „nedidelės grupės“ ar „mažumos“ sąvokas, jų veiksmai vaizduojami kaip nereikšmingi ir neverti dėmesio.

Siekdama sumenkinti Konstantinopolio patriarchato poziciją, vyskupija taiko strategijas, kurios kvestionuoja jo istorinį ir kanoninį autoritetą. Pavyzdžiui, teiginiai, kaip antai „Konstantinopolio Patriarcho valdžia Vakarų Rusios Bažnyčiai tiek Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, tiek Žečpospolitoje, buvo nominali, nes patys graikų Patriarchai buvo priklausomi nuo Osmanų imperijos valdovų“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 4), siekia sumažinti Konstantinopolio patriarchato legitimumą, kuria įspūdį apie jo istorinį silpnumą ir priklausomybę. Tokie pareiškimai vaizduoja Konstantinopolį priešingai nei Maskvos patriarchatą – šis vaizduojamas kaip stabilesnis ir nepriklausomas institutas. Kita strategija – oponentų istorinių interpretacijų diskreditavimas, pavyzdžiui: „bandymas atskirti Lietuvos metropoliją ir etninius lietuvius šventuosius nuo Rusios ir jos Bažnyčios, pasitelkus nuorodas į graikiškojo Konstantinopolio jurisdikciją, yra dirbtinis ir neįtikinantis“ (*Stačiatikių Lietuva* 2022, Nr. 1; 4).

Šitaip formuojamas sisteminis naratyvas, kuriuo siekiama delegitimuoti opozicines grupes jas marginalizuojant, kvestionuojant istorinį ir kanoninį autoritetą bei vaizduojant jų pastangas kaip dirbtines ar nesuderinamas su tradicine bažnytine tvarka. Tokia diskursinė strategija atveria kelią tolesnei šių grupių stigmatizacijai ir diskursyvinei ekskliuzijai, kuri ryškiausiai atsiskleidžia kuriant „skaldytojų“ įvaizdį.

Išvados

Stačiatikių vyskupijos Lietuvoje, priklausančios RSB, diskursinių praktikų analizė rodo, kad krizės, kilusios dėl Rusijos invazijos į Ukrainą, kontekste vyskupija aktyviai keitė savo komunikacijos strategijas, siekdama išlaikyti legitimumą, mažinti kritiką ir stiprinti visuomenės

pasitikėjimą. Diskurso analizė atskleidžia, kaip religinės institucijos, susidūrusios su politinėmis krizėmis, stengiasi strategiškai modifikuoti savo komunikacijos modelius, siekdamos išlaikyti legitimumą ir išvengti marginalizacijos. Šis atvejis, nors ribotas, padeda atskleisti, kaip mažumoje esančios bendruomenės gali bandyti atsakyti į viešosios nuomonės krizes ir kaip jos gali remtis istoriniais ir moraliniais argumentais siekdamos išlaikyti legitimumą visuomenės akyse.

Vyskupijos komunikacija rodo, kad diskurso kontrolė tampa esminiu galios mechanizmu, leidžiančiu formuoti alternatyvias realybės interpretacijas, kuriomis siekiama sustiprinti institucijos pozicijas. Šiuo atveju religinė retorika pasitelkiama ne tik dvasiniams klausimams aiškinti, bet ir kaip strateginis įrankis, padedantis modeliuoti socialinę suvokimą bei kontroliuoti diskursą apie tapatybę, lojalumą ir priklausomybę. Rekonstruojant istorinius įvaizdžius, naudojant sakralizacijos praktikas ir simbolinę autonomijos diskursą buvo siekiama vienu metu įtikti skirtingoms auditorijoms – tiek vietos tikintiesiems, tiek Maskvos patriarchatui, tiek Lietuvos visuomenei.

Vyskupijos situacija atskleidžia ir dvilypės tapatybės problemą. Iš vienos pusės, ji privalėjo išlaikyti kanoninius ryšius su Maskvos patriarchatu, o iš kitos – reaguoti į augantį nepasitikėjimą Lietuvos visuomenėje. Tai nulėmė komunikacinę strategiją, kurioje, viena vertus, buvo akcentuojamas autonomijos siekis, kita vertus – nesudaromi jokie realūs struktūriniai pokyčiai. Tokia dvilypė padėtis atskleidžia, kad religinės institucijos, veikdamos geopolitinėse kryžkelėse, privalo balansuoti tarp skirtingų galios centrų, siekdamos išvengti tiesioginės konfrontacijos ir išsaugoti savo įtaką.

Religinė retorika šiame kontekste tampa geopolitinių procesų atspindžiu. Stačiatikių institucijų priklausomybė nuo Maskvos patriarchato nėra vien teologinis ar kanoninis klausimas – jis įgauna politinę reikšmę, tampa lojalumo ženklu, galinčiu būti vertinamu tiek kaip rizikos veiksnys, tiek kaip strateginis išteklis. Šis atvejis parodo, kaip geopolitiniai konfliktai gali peržengti grynai politines ribas ir persikelti į religinį lauką, kur vyksta konkurencija dėl moralinio, kultūrinio ir politinio autoriteto.

Religinių bendruomenių naudojama viešoji komunikacija, ypač skirta platesnei visuomenei, nėra neutrali – ji yra strateginis mechanizmas, leidžiantis modeliuoti kolektyvinę tapatybę, formuoti ideologiją ir stiprinti įtaką visuomenėje. Analizuojant religinių organizacijų vaidmenį krizėse, būtina įvertinti, kad jų komunikacija nėra vien tik tikėjimo raiška – tai kompleksinis socialinis procesas, kuriame susipina teologija ir politika.

Tačiau kalbant apie šį atvejį svarbu pabrėžti ir tai, kad kadangi Lietuvos Stačiatikių Bažnyčia yra mažuma, suvokiama kaip pavaldi jėgoms, priešiškomis Lietuvos valstybingumui, ypač karo Ukrainoje kontekste, šios pastangos suvaldyti viešosios nuomonės krizę turėjo gana ribotą poveikį ir pasiekė tik nedidelę auditoriją. Šiuo metu diskusijos spaudoje ir politinėje plotmėje pritrilo, tačiau MP įsitraukimas į Rusijos invaziją Ukrainoje, karo pateisinimas ir artimas ryšys su Kremliumi bei Ekumeninio patriarchato egzarchato kaip alternatyvios ir Lietuvai lojalios religinės bendruomenės įsteigimas turėjo neigiamą poveikį viešajai nuomonei. Nepaisant pastangų susigrąžinti bent dalinę diskursinę galią, ši komunikacinė strategija nepajėgė atsverti sekuliarios žiniasklaidos ir politikų diskurso. Nors viešai prieinami, vyskupijos komunikacijos

kanalai yra daugiausia skaitomi jai ir taip lojalių tikinčiųjų. Išmatuoti tikslų tokių pastangų poveikį viešajai nuomonei ar Lietuvos ir politikų retorikai būtų labai sudėtinga, tad šias išvadas galima daryti tik apie pačias pastangas.

Padėka

Straipsnio parengimui dalinį finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMT), sutarties Nr. S-HERA-25-2.

Literatūra ir šaltiniai

- 15min.lt. 2022. „Iš ortodoksų kunigų luomo pašalinti dar keturi atsiskyrimo siekė kunigai“, *15min.lt*, 2022-06-29. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/is-ortodoksu-kunigu-luomo-pasalinti-dar-keturi-atsiskyrimo-sieke-kunigai-56-1743268>
- Abubakirova, Arailym; Dilbarkhanova, Dana. 2022. „Critical Analysis of the Influence on Power and Coordination of the Concepts of Religion and Discourse“, *Вестник КазНУ, Серия Религиоведение* 32 (4): 75–85.
- Alekov, Bojan. 2010. „The Serbian Orthodox Church: Haunting Past and Challenging Future“, *International Journal for the Study of the Christian Church* 10 (2–3): 176–191. <https://doi.org/10.1080/1474225X.2010.500506>
- Ališauskas, Vytautas (sud.). 2006. *Krikščionybės Lietuvoje istorija*. Vilnius: Aidai.
- Ališauskienė, Milda. 2020. „The social history of irreligion in Lithuania (from the 19th century to the present): between marginalization, monopoly and disregard?“ in Tomáš Bubík, Atko Remmel and David Václavík (eds.) *Freethought and Atheism in Central and Eastern Europe*. London: Routledge: 155–176. <https://doi.org/10.4324/9780429276071>
- Althusser, Louis. 2008. *On Ideology*. London; New York: Verso.
- Andrukaitytė, Milena. 2023. „Siūloma leisti teismo sprendimu likviduoti religinę bendruomenę dėl grėsmės saugumui“, *Bernardinai.lt*, 2023-08-05. <https://www.bernardinai.lt/siuloma-leisti-teismo-sprendimu-likviduoti-religine-bendruomene-del-gresmes-saugumui>
- Baronas, Darius. 2012. „Stačiatikių Šv. Dvasios brolijos įsisteigimas Vilniuje 1584–1633 m.“, *Bažnyčios istorijos studijos* 5: 47–97.
- Baronas, Darius. Be datos. „Lietuvos stačiatikių metropolija 1316–1458“, *Orbis Litvaniae*. <https://www.ldkistorija.lt/lietuvos-staciatikiu-metropolija-1316-1458/>
- Berger, Peter L.; Luckmann, Thomas. 1991. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin Books.
- Bernardinai.lt. 2022. „Už sunkius kanoninius nusikaltimus iš kunigystės pašalinti dar keturi ortodoksų dvasininkai“, *Bernardinai.lt*, 2022-06-29. <https://www.bernardinai.lt/uz-sunkius-kanoninius-nusikaltimus-is-kunigystes-pasalinti-dar-keturi-ortodoksu-dvasininkai/>
- Borowik, Irena. 2006. „Orthodoxy Confronting the Collapse of Communism in Post-Soviet Countries“, *Social Compass* 53 (2): 267–278. <https://doi.org/10.1177/0037768606064339>
- Foucault, Michel. 1972. *The Archaeology of Knowledge* (translated by A. M. Sheridan Smith). New York: Pantheon Books. <https://doi.org/10.4324/9780203604168>
- Frėjūtė-Rauckienė, Monika; Marcinkevičius, Andrius. 2024. „Ortodoksų bažnyčia Lietuvoje: tikinčiųjų identitetai ir kintantis geopolitinis kontekstas“, *Filosofija. Sociologija* 35 (2): 205–215. <https://doi.org/10.6001/fil-soc.2024.35.2.7>
- Jakučionis, Saulius. 2024, liepos 12. „Maskvos patriarchatui pavaldūs stačiatikiai liko nepakviesti į

- Nausėdos inauguraciją“, *LRT.lt*, 2024-09-12. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2317547/maskvos-patriarchatui-pavaldus-staciatikiai-liko-nepakvies>
- Khrystokin, Hennadii; Lozovytskyi, Vasyl. 2024a. „Analysis of Public Media Discourses of the Main Actors of the Church Crisis in Ukraine“, *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* 44 (1): 49–80. <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2480>
- Khrystokin, Hennadii; Lozovytskyi, Vasyl. 2024b. „The Conflict of Orthodox Narratives in Ukrainian Society: Searching for a Methodology to Analyze the Religious Crisis“, *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* 44 (3): 13–31. <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2494>
- Kirkilienė, Simona. 2020. *Katalikų bažnyčios socialinių medių naudojimo ypatumai. Daktaro disertacija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Krawchuk, Andrii. 2022. „Narrating the War Theologically: Does Russian Orthodoxy Have a Future in Ukraine?“, *Canadian Slavonic Papers* 64 (2–3): 173–189. <https://doi.org/10.1080/00085006.2022.2107836>
- Kuznecovienė, Jolanta; Ališauskienė, Milda; Glodenis, Donatas; Schroder, Ingo W. 2012. *Religija Lietuvoje: tarp sekuliarizacijos ir (ar) kaitos*. Kaunas: VDU.
- Laikraščio „Stačiatikių Lietuva“ archyvas. *Orthodoxy.lt*. <https://www.orthodoxy.lt/gazeta>
- Laruelle, Marlene. 2015. *The “Russian World”: Russia’s Soft Power and Geopolitical Imagination*. Washington: Center on Global Interests.
- Laukaitytė, Regina. 2002. „Stačiatikių vienuolynai Lietuvoje 1944–1990 m.“, *Istorija: Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai* 51: 54–63.
- Laukaitytė, Regina. 2003. *Stačiatikių Bažnyčia Lietuvoje XX amžiuje*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla.
- Laukaitytė, Regina. 2007. „Lietuvos religinės mažumos 1918–1940 m.: valstybės globoje“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis. Serija B: Bažnyčios istorijos studijos* 3: 243–270.
- Laukaitytė, Regina. 2014. „The Orthodox Church in Lithuania“ in Lucian N. Leustean (ed.) *Eastern Christianity and Politics in the Twenty-First Century*. London: Routledge, 357–369. <https://doi.org/10.4324/9781315819037>
- Lenta.ru. 2022. „Золотов принял из рук патриарха Кирилла икону для главного храма Росгвардии“, *Lenta.ru*. 2022-03-13. <https://lenta.ru/news/2022/03/13/rosgv/>
- Levko, Olexandr. 2023. „Framing the Russia–Ukraine War in the Discourse of Ukrainian Church Leaders“, *LOGOS – A Journal of Religion, Philosophy, Comparative Cultural Studies and Art* 115: 67–78. <https://doi.org/10.24101/logos.2023.30>
- Lietuvos Respublikos Seimas. 1995. *Lietuvos Respublikos religinių bendrijų ir bendruomenių įstatymas*, Nr. I-1057. Priimtas 1995 m. gegužės 7 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.21783/asr>
- lrytas.lt. 2022. „Lietuvos stačiatikiai nebegali toleruoti Rusijos bažnyčios taisyklių – tai ne tik religijos, bet ir nacionalinio saugumo klausimas“, *lrytas.lt*, 2022-06-04. <https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2022/06/04/news/lietuvs-staciatikiai-nebegali-toleruoti-rusijos-baznycios-taisykliu-tai-ne-tik-religijos-bet-ir-nacionalinio-saugumo-kla-23572968>
- LRT.lt. 2022a. „LRT trumpai. Įtampos Lietuvos stačiatikių bažnyčioje: ar įvyks atsiskyrimas nuo Maskvos?“, *LRT.lt*, 2022-04-22. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1679178/lrt-trumpai-itampos-lietuvs-staciatikiu-baznycioje-ar-ivyks-atsiskyrimas-nuo-maskvos>
- LRT.lt. 2022b. „Laiške Konstantinopolio patriarchui Šimonytė parėmė kunigų siekį atsiskirti nuo Maskvos“, *LRT.lt*, 2022-05-23. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1700526/laiske-konstantinopolio-patriarchui-simonyte-pareme-kunigu-sieki-atsiskirti-nuo-maskvos>
- LRT.lt. 2022c. „Ortodoksų vadovas iš kunigų luomo pašalino atsiskirti nuo Maskvos siekusį Sungailą“, *LRT.lt*, 2022-06-23. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1726335/ortodoksu-vadovas-is-kunigu-luomo-pasalino-atsiskirti-nuo-maskvos-siekusi-sungaila>

- LRT.lt. 2024. „Teisingumo ministerija Konstantinopolio stačiatikiams suteikė teisinį pripažinimą“, *LRT.lt*, 2024-02-07. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2189800/teisingumo-ministerija-konstantinopolio-staciatikiams-suteike-teisini-pripazinima>
- Luchenko, Ksenia. 2023. „Why the Russian Orthodox Church Supports the War in Ukraine“, *Carnegie Endowment for International Peace*. 2023-01-31. <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2023/01/why-the-russian-orthodox-church-supports-the-war-in-ukraine>
- Marcinkevičius, Andrius; Kaubrys, Saulius. 2003. *Lietuvos Stačiatikių Bažnyčia, 1918–1939 m.* Vilnius: Vaga.
- Mennecke, Olga; Kreß, Beatrix. 2025. „Spiritual Guidance or Ideological Control? Framing of War in Russian Orthodox Sermons during the Ukraine Invasion“, *Critical Discourse Studies*: 1–22. <https://doi.org/10.1080/17405904.2025.2466610>
- Metreveli, Tornike. 2021. *Orthodox Christianity and the Politics of Transition: Ukraine, Serbia and Georgia*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780367817329>
- Oficialiosios statistikos portalas. 2021. „Lietuvos Respublikos 2021 m. gyventojų ir būstų surašymo rezultatai: Tautybė, gimtoji kalba ir tikyba“. <https://osp.stat.gov.lt/2021-gyventoju-ir-bustu-surasymo-rezultatai/tautybe-gimtoji-kalba-ir-tikyba>
- Ortodoksas.lt. „Viskas apie Ortodoksų (Stačiatikių) Bažnyčią Lietuvoje ir pasaulyje, taip pat apie ortodoksų tikėjimą ir gyvenimą“, *Ortodoksas.lt*. <https://www.ortodoksas.lt>
- Ostrovskaya, Elena A. 2023. „Mission Possible: Blogging Russian Orthodox Priests“, *The Russian Journal of Cultural Studies and Communication* 1 (4): 4–20. <https://doi.org/10.24833/2541-8831-2021-1-17-44-59>
- patriarchia.ru. 2022a. „Слово Святейшего Патриарха Кирилла в Неделю о Страшном Суде по Литургии в Храме Христа Спасителя“, *Русская Православная Церковь: официальный сайт*, 2022-02-27. <https://www.patriarchia.ru/db/text/5904390.html>
- patriarchia.ru. 2022b. „Проповедь Святейшего Патриарха Кирилла в Прощеное воскресенье после Литургии в храме Христа Спасителя“, *Русская Православная Церковь: официальный сайт*, 2022-03-06. <https://www.patriarchia.ru/db/text/5906442.html>
- patriarchia.ru. 2022c. „Патриаршая проповедь в среду первой седмицы Великого поста после Литургии Преждеосвященных Даров в Храме Христа Спасителя“, *Русская Православная Церковь: официальный сайт*, 2022-03-09. <https://www.patriarchia.ru/db/text/5907484.html>
- patriarchia.ru. 2024. „Постановление Всемирного Русского Народного Собора о специальной военной операции и современном мире“, *Русская Православная Церковь: официальный сайт*, 2024-03-27. <https://www.patriarchia.ru/db/text/6116189.html>
- patriarchia.ru. 2025. „Устав Русской Православной Церкви“, *Русская Православная Церковь: официальный сайт*. <http://old.patriarchia.ru/db/document/133114>
- Peticijos.lt. 2025. „Peticija už Konstantinopolio jurisdikciją Lietuvoje“. <https://www.peticijos.lt/visos/78611/uz-konstantinopolio-jurisdikcija-lietuvoje/>
- Puleri, Marco; Vukoslavcevic, Nina. 2023. „Strengthening the State-Religion Nexus in Post-Maidan Ukraine. The Autocephaly of the Ukrainian Orthodox Church as Nation-Building Strategy after Revolution“, *Cristianesimo nella storia* 44 (1): 215–235. <https://doi.org/10.17395/107380>
- Rimestad, Sebastian. 2012. „From Empire to Nation State: The Consolidation of the Relationship between the Orthodox Church and Independent Lithuania and Latvia after the First World War“, *Studia Podlaskie* 20: 211–223.
- Rusijos Stačiatikių Bažnyčia. 2000. *Русская Православная Церковь. Устав*. <https://www.patriarchia.ru/db/text/133139.html>
- Shakhanova, Gaziza; Kratochvíl, Petr. 2022. „The Patriotic Turn in Russia: Political Convergence of the Russian Orthodox Church and the State“, *Politics and Religion* 15 (1): 114–141. <https://doi.org/10.1017/S1755048320000620>

- Stadalninkaitė, Ieva. 2022. *Katalikų Bažnyčios viešojo komunikacija COVID-19 pandemijos metu: Lietuvos vyskupijų atvejis. Daktaro disertacija*. Kaunas: VDU.
- Stankevičius, Augustas; Juozapaitis, Lukas; BNS; ELTA. 2022. „Gabrielius Landsbergis: Lietuva iš naujo sieks sankcijų patriarchui Kirilui“, *LRT.lt*, 2022-06-09. <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1715389/gabrielius-landsbergis-lietuva-is-naujo-sieks-sankciju-patriarchui-kirilui>
- Starodubtseva, Anastasiya. 2022. „The Russian world: a Problem of Conceptualization“ in Oleg Leszczak (ed.) *Conceptualization and Verbalization of Human Experience*. Kielce: Jan Kochanowski University of Kielce Press: 151–172. <https://doi.org/10.25951/7181>
- Sungaila, Gintaras Jurgis. 2015. „Metropolitas Chrizostomas“, *Ortodoksas.lt*, 2015-08-27. <https://www.ortodoksas.lt/2015/08/metropolitas-chrizostomas.html>
- TV3.lt. 2022. „Dienos pjuvis: ar po skandalo dėl karo Ukrainoje skils Lietuvos stačiatikių bažnyčia?“, *TV3.lt*, 2022-04-19. <https://www.tv3.lt/naujiena/video/dienos-pjuvis-ar-po-skandalo-del-karo-ukrainoje-skils-lietuvas-staciatikiu-baznycia-n1163043>
- van Dijk, Teun A. 2011. *Discourse and Ideology*. London: SAGE Publications.
- Zaicevas, Deividas. 2025. „Maskvos patriarchatas kaip geopolitinis įrankis: Europos reakcija ir ribojimo strategijos“, *Bernardinai.lt*, 2025-03-13. <https://www.bernardinai.lt/maskvos-patriarchatas-kaip-geopolitinis-irankis-europos-reakcija-ir-ribojimo-strategijos/>
- Zhuravlev, Denis. 2017. „Orthodox Identity as Traditionalism: Construction of Political Meaning in the Current Public Discourse of the Russian Orthodox Church“, *Russian Politics & Law* 55 (4–5): 354–375. <https://doi.org/10.1080/10611940.2017.1533274>
- Малютин, Алексей. 2023. „Вселенский позор: РПЦ“, *Новая газета Европа*, 2023-03-23. <https://novayagazeta.eu/articles/2023/03/23/vselenskii-pozor-rpts>
- Православная Церковь в Литве. 2025. *Виленско-Литовская епархия: Православная Церковь в Литве*. <https://www.orthodoxy.lt>
- Троицкий, Александр. 2020. Литовские епархиальные ведомости [Lietuvos vyskupijos žinios]. *Православная энциклопедия*, 202-07-21. <https://m.pravenc.ru/text/Литовские%20епархиальные%20ведомости.html>

Analizuotos publikacijos

- Lietuvos Stačiatikių Arkivyskupijos laikraštis. 2022, rugsėjo mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 1
- Lietuvos Stačiatikių Arkivyskupijos laikraštis. 2022, spalio mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 2
- Lietuvos Stačiatikių Arkivyskupijos laikraštis. 2022, lapkričio mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 3
- Lietuvos Stačiatikių Arkivyskupijos laikraštis. 2022, gruodžio mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 4
- Lietuvos Stačiatikių Arkivyskupijos laikraštis. 2023, sausio mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 5
- Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios laikraštis. 2023, vasario mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 6
- Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios laikraštis. 2023, kovo mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 7
- Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios laikraštis. 2023, balandžio mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 8
- Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios laikraštis. 2023, vasaros mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 9
- Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios laikraštis. 2023, lapkričio mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 11
- Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios laikraštis. 2024, vasario mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 15
- Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios laikraštis. 2024, kovo mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 16
- Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios laikraštis. 2024, balandžio–gegužės mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 17
- Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios laikraštis. 2024, vasaros mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 18
- Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios laikraštis. 2024, rugsėjo mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 19
- Lietuvos Stačiatikių Bažnyčios laikraštis. 2024, spalio mėn. *Stačiatikių Lietuva* Nr. 20
- Orthodoxy.lt. 2022, liepos 23. „Вступило в силу решение об извержении из сана пятерых бывших священников“, *Orthodoxy.lt*. <https://orthodoxy.lt/novosti/3833-vstupilo-v-silu-reshenie-ob-izverzhennii-iz-sana-pyaterых-byvshikh-svyashennikov>

- Orthodoxy.lt. 2022, kovo 17. „Обращение митрополита Виленского и Литовского Иннокентия“, *Orthodoxy.lt*. <https://www.orthodoxy.lt/novosti/3615-obrashenie-mitropolita-vilenskogo-i-litovskogo-innokentiya>
- Orthodoxy.lt. 2022, balandžio 23. „Миряне объявили сбор подписей в поддержку Православной Церкви в Литве“, *Orthodoxy.lt*. <https://www.orthodoxy.lt/novosti/3654-miryane-obyavili-sbor-podpisei-v-podderzhku-pravoslavnoi-cerkvi-v-litve>
- Orthodoxy.lt. 2022, balandžio 30. „В Крестном ходе и молебне за единство Православной Церкви в Литве приняли участие тысячи человек“, *Orthodoxy.lt*. <https://www.orthodoxy.lt/novosti/3682-v-krestnom-khode-i-molebne-za-edinstvo-pravoslavnoi-cerkvi-v-litve-prinyali-uchastie-tysyachi-chelovek>
- Orthodoxy.lt. 2022, gegužės 3. „Митрополит Виленский и Литовский Иннокентий призвал уклонившихся в раскол священнослужителей к покаянию“, *Orthodoxy.lt*. <https://www.orthodoxy.lt/novosti/3687-mitropolit-vilenskii-i-litovskii-innokentii-prizval-uklonivshikhsya-v-raskol-svyashennosluzhitelei-k-pokayaniyu>
- Orthodoxy.lt. 2022, gegužės 28. „Православная Церковь в Литве готовится расширить границы своей самостоятельности“, *Orthodoxy.lt*. <https://www.orthodoxy.lt/novosti/3739-pravoslavnaya-cerkov-v-litve-gotovitsya-rasshirit-granicy-svoei-samostoyatelnosti>
- Žurnalas „Вестник“. 2013. *Вестник*, Nr. 3 (6): 2–4.
- Žurnalas „Вестник“. 2015. *Вестник*, Nr. 1 (12): 10–11.